

SINIR ŞEHİRİ MALATYA'NIN İKİ KEZ OSMANLI HAKİMİYETİNE GEÇİŞİ

Ottoman's Re-Subjugation of Malatya: A Frontier City in Ottoman and Mamluk

Göknur Akçadağ*

Öz

Tarihsel dönemler şehir ve bölgelerin jeopolitiği açısından incelendiğinde araştırılan şehir ve yörenin hangi özelliğinin öne çıktığı ve şehirlerin kimlikleri, şehir ve bölge tarihi araştırmalarında önemli olmuştur. Malatya şehri tarihsel sürecinin çeşitli dönemlerinde bir sınır şehri olma hüviyeti ile öne çıkmaktadır. Malatya, Roma-Bizans-Emevi-Abbasi mücadelesi döneminden itibaren tarihsel süreçte geçiş bölgesinin odağında önemli bir sınır merkez olmuş, Osmanlı Devleti ile Memluklu Devleti ilişkilerinin odağında yer alan bir sınır şehri olarak da, 15. yüzyıl boyunca ve 16. yüzyıl başlarında bölgede önemli rol oynamıştır. Makalenin amacı, Osmanlı Devleti'nin I. Bayezid döneminde Fırat boylarına kadar sınırlarını genişlettiği dönemde Malatya bölgesinin Osmanlı hakimiyetine geçişi ile sınır şehri oluşunu; Osmanlı-Memluklu arasında sınır şehri durumunda iki devletin baskısı altında kalan Dulkadirli döneminde Malatya bölgesinin siyasi hadiselerin odağında olması ve Osmanlı'nın Mısır seferi öncesinde Malatya'nın da içinde bulunduğu bölgeyi alarak sefere gitmesi ile ikinci kez tam anlamı ile Osmanlı hakimiyetine geçişini sebep ve sonuç ilişkileri çerçevesinde ele almaktır. Çalışmada yazarın "XVI. Yüzyılda Malatya Kazası" adlı doktora tez çalışmasında bu konuya dair bilgiler farklı bir perspektif ile ve genişletilerek ele alınmış ve daha önce tezin mevcut akışını bozmamak amacı ile ele alınmamış konulara değinilmiştir. Malatya yöresinde Osmanlı-Memluklu nüfuz

---

* Doç.Dr.,Nişantaşı Üniversitesi, İİSBF, Tarih Bölümü, goknur.akcadag@nisantasi.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-3884-3463

Makale Geliş Tarihi: 29.06.2022, Makale Kabul Tarihi: 05.07.2022

mücadelesi anlatılarak, Malatya'nın sınır şehri oluşunun Osmanlı-Memluklu ilişkilerine yansıyan durumu ve sonuçları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Malatya, Sınır Şehri, Osmanlılar, Dulkadir Beyliği, Osmanlı-Memluklu-Dulkadir İlişkileri

Abstract

As the historical periods are evaluated in terms of the geopolitics of the cities and regions, the distinctive features and identities of the concerned city and region becomes more of an issue in researching their histories. During the various courses of history, Malatya seems to have become prominent as a frontier town. Malatya, located at the crossroads of the roads, became an important frontier center since the starting of conflicts between Romans-Byzantines and Abbasids-Umayyads. It played an important role in the region during 15th and in the early 16th century at the center of the Ottoman Empire and the Mamluk Sultanate relations. The objective of this article is to discuss the issues within the frame of cause and effect relationship such as being Malatya as a frontier town when Malatya came under the rule of Ottoman Empire when it expanded its borders up to the banks of the Euphrates during the reign of Bayezid I, being the Malatya region centre of political events between the Ottomans and the Mamluks when the Beylik of Dulkadir heavily felt the pressure of two states and falling entirely under the rule of the Ottoman Empire before Selim I conquered an area which also covers Malatya during the Egypt campaign. The information and data included in the author's dissertation "Malatya Town in 16th Century" regarding this subject has been broadened with a different perspective and elaborated the issues which had not been reviewed before not to break up the coherence of the said dissertation. After the struggle for influence between the Ottomans and the Mamluks around Malatya is evaluated, how being a frontier town for Malatya is reflected in the circumstances and results in terms of the Ottoman-Mamluk relations.

Keywords: Malatya, Frontier Town, Ottomans, Beylik of Dulkadir, Ottomans-Mamluks-Dulkadir Relations.

Giriş

İran üzerinden Anadolu'ya, yine Basra körfezinden Fırat-Dicle nehirlerini takiben kuzeye yönelen yollar Fırat havzasında iki önemli geçiş noktasıyla batıya açılmakta olup, bu geçiş noktalarından birisi Malatya sınır bölgesidir.¹ MS 1. yüzyılın sonlarında Fırat nehri doğal bir savunma hattı olarak kabul edilmiş, Roma yönetimine geçen bölgenin geçiş noktası olarak kullanılan yerlerinde garnizonlar kurulmuştu.² Kapadokya eyaletinde bulunan bu lejyondan birisi Fırat nehri yakınında Melitene'de bulunan XII. Fulminata Lejyonu idi. Lejyon, Hitit döneminin merkezi olan yerin (Arslantepe) dört km. kadar kuzeyinde doğudan gelen istila yollarının aşıldığı geçide yakın konumda kurulmuştu. 1-7. yüzyıllar arasında Roma İmparatorluğu için Sasanilere, daha sonra İslam ordularına karşı bir sınır kalesi özelliğini taşıyordu.³ İmparator Titus'un Kudüs'ü ele geçirmesinden sonra, 70-71'de sınırları Fırat'a dayanan Roma'nın doğu sınırını korumak amacıyla önemli bir geçit mevkiî durumundaki Melitene'ye gönderilmiş olan lejyon, Kapadokya eyaletinin Fırat nehri kıyısında bulunan iki Roma lejyonundan birisiydi.⁴ A. Gabriel, geçici olarak kurulmuş olan karargâhın giderek meydana gelen yapılaşma nedeni ile korunmaya daha müsait bir yere taşınmayıp, mevcut yerde istihkamların ve hendeklerin oluşması ile büyüdüğüne dikkat çekmektedir.⁵ Procopius, Fırat nehrinden çok uzak olmayan Romalı askerlerin garnizonunun

---

¹ Malatya'nın Fırat vadisini takip ederek kuzeye, güneye ve batıya açılan yolların düğümlendiği nokta oluşu, Malatya derbendi şeklinde ifadeler ile çeşitli derbend noktalarının bulunması gibi özellikleri farklı kaynaklarda vurgulanmaktadır. Bkz. G. Le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, London 1905, s. 120 vd; W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Taribi Coğrafyası*, nşr. M. Pektaş, İstanbul 1960, s. 47 vd.; E. Honigmann, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, nşr. F.İşiltan, İstanbul 1970, s. 5, 227, harita IV; Strabon, *Geographie*, VII, nşr. F. Lasserre, Paris 1975, s. 120; E. Honigmann, "Malatya", *EL* VI, Leiden 1978, s. 230; B. Darkot, "Malatya", *LA*, VII, s. 226.

² O. Yarılgas, *Principatus Döneminde Roma Devleti'nin Anadolu'da Oluşturduğu Sınır Boyunca Konuşlandırılan Lejyonlar*, İstanbul Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul 2017, s. 4

³ B. Darkot, "Malatya", *LA* VII, s. 228-229.

⁴ C. J. Howgego, "The XII Fulminata. Countermarks, Emblems and Movements Under Trajan or Hadrian", *Armies And Frontiers in Roman and Byzantine Anatolia*, ed. S. Mitchell, B.A.R. 1983, s.41 vd.; David French, "New Research On The Euphrates Frontier", *Armies And Frontiers in Roman and Byzantine Anatolia*, s.71; T. B. Mitford, "Some Inscriptions From the Cappadocian Limes", *Journal of Roman Studies*, Vol. 64, 1974, s. 160, 166; M. P. Charlesworth, *Trade-Routes and Commerce of the Roma Empire*, Cambridge 1924, s. 81; W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Taribi Coğrafyası*, s. 56, 305; Burak Takmer, Ferit Baz, "The Gravestone of C. Iulius, optio of the Legio XII Fulminata", *PHILIA International Journal of Ancient Mediterranean Studies*, Vol 17, (2017), s.176-177; H. S. Öztürk, C. Plevneli, "Halûk Perk Müzesi'nden Lucius Artorius Marcianus'un Zeus Keraunios'a Adanması", *ADALYA* XVI, 2013, s. 109-110.

⁵ A. Gabriel, *Voyages Archéologiques Dans la Turquie Orientale*, Paris 1940, s. 264

yerleştirildiği Melitene’de eski zamanlarda Romalı askerler için kışla olarak hizmet eden düz bir zeminde kare şeklinde bir kale inşa edilmiş olduğunu söyler. Trajan’ın Melitene’yi bir kent rütbesine yükselttiğini ve eyaletin metropolisi olduğunu, zaman geçtikçe şehrin surların dışına taşarak büyüüp kalabalıklaştığını ova kısmına doğru yerleştiklerini söylemektedir. Tapınaklar, agora, yöneticilerin oturduğu yerler, hamamlar, pazar yeri, sokaklar, yapılar oluşmuştu. Melitene’nin surları İmparator Anastasius zamanında yapılmaya başlanmış, İmparator Justinianus zamanında da tamamlanmıştı.⁶ Yolların bir yelpaze gibi birleştiği Melitene, bir vadi kavşağını komuta ederek çok uzun bir süre aynı lejyonun ocağı olarak kalmıştır.

El-Cezîre’nin kuzeyinde yer alan Malatya, Anadolu, Suriye ve Irak’ın bulunduğu bölgenin kuzey sınırında yer almaktaydı. Malatya ve civarında uzun süre Sâsânî-Bizans ve Arap-Bizans mücadelesi devam etmiştir. Malatya, özellikle Arap-Bizans savaşlarda surlarının öneminden bahsedilen bir sınır şehri olmuştu.⁷ Malatya, Emevîler devrinde Sugûrül-Cezeriyye /Sugûrülcezire’nin, Abbâsiler döneminde ise Avâsım bölgesinin önemli şehri durumundaydı.⁸ Melitene’nin sınır şehri rolü çeşitli kaynaklarda vurgulanarak sugûr şehirleri içinde en büyüğü olduğu, sahip olduğu özellikler nedeniyle sahip olunmak istendiği ifade edilmiştir.⁹ İstahrî, Malatya’yı sugur şehri olarak gösterir ve Malatya ile Maraş

⁶ Procopius, *On Buildings, Books 3*, Chapters 1-7, edited and translated by H. Bronson Dewing, from the Loeb Classical Library edition of Procopius, 1940, s.201, 3.4.15; V. Chapot, *La frontière de l’Euphrate de Pompée a la Conquête Arabe*, Paris 1907, s. 53-54, 222.

⁷ Yakut El-Hemevî, *Mu’cemî’l-Buldan*, V, (nşr. F. A. El-Cündî), Beyrut 1990, s. 223; Yakubi, *Tarihü’l-Yakubi*, II, Beyrut, s. 300, 325, 362; Belâzûri, *Fütûbü’l-Büldân*, çev. Mustafa Fayda, Ankara 1987, s. 158 vd; A. A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi* I, nşr. A.M. Mansel, İstanbul 1943, s. 254, 269 vd., 341; A. A. Vasiliev, *Byzance et les Arabes*, I, Bruxelles 1935 s. 251; Ernest Honigman, *Bizans Devleti’nin Doğu Sınırı*, s. 17 vd, 36, 46 vd. 75; L. Brehier, *Vie et Mort de Byzance*, I, Paris 1947, s. 36; Ş. Baştav, “Ortaçağda Malatya’nın Jeopolitik Durumu”, *Türk Kültürü Araştırmaları O. Aslanapa’ya Armağan*, XXXI/1-2, (Ankara 1995), s. 55 vd; Mustafa Z. Terzi, “Emeviler ve Abbasiler Zamanında Malatya Hudut Garnizonu”, *19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S:3, Samsun 1989, s. 110 vd.

⁸ İbnü’l-Adim, *Buğyetü’l-Taleb fi’l-Taribi Haleb*, I, Beyrut, s. 234, İbn Tagribirdî, *En Nücumü’z-Zahire fi Müluki’l-Mısr ve’l-Kabire*, Kahire 1929-1956, s. 212; G. G. Akçadağ, “Malatya”, *DİA*, C.27, s. 469.

⁹ İbn Hurdadbih, *El-Mesâlik ve’l-Memâlik*, nşr. M. J. De Goeje, Beyrut, s. 97, 216; İbn Hurdazbih, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, çev. M. Ağarı, İstanbul 2008, s.85; Al-Dimashqî, Shams al-Din Muhâmmad İbn Abi Tâlib, *Manuel de la Cosmographie du Moyen Age*, August F. Mahren, Copenhagen, C. A. Reitzel 1874, s. 261, 293-294; Yusuf el-Kirmânî, *Abharu’l-düvel ve Âsârü’l-üvel fi’l-Tarih*, Beyrut 1992, s. 487 vd; Kazvini, *Hudud al-Âlam*, nşr. V. Minorsky, W. Barthold, London 1937, s. 23, 149; İbnü’l-Adim, s. 240, 255; E. Honigmann, *Bizans Devleti’nin Doğu Sınırı*, s.39-40; G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, nşr. F. İşıltan, Ankara 1986, s. 154; C. Avcı, “Sugur”, *DİA*, C. 37, s.473-474; İbnü’l-Esir, *El-Tarih fi’l-Tarih*, V,

arasına Sugûrülcezîre denildiğini, el-Cezîre'den çok sayıda insanın buralara gelerek gazalara katıldığını belirtir.¹⁰ 758'de Hasan b. Kahtabe şehirde karargah kurmuş, hudut askerleri için büyük garnizonlar yaptırmıştı. Bu sırada şehirden belli mesafede hudut üzerinde bir kale ile Kubakib (Tohma suyu) üzerinde başka bir kale daha inşa edilmişti.¹¹

Malatya ve çevresi, sahip olduğu özellikler ve tarihin kendisine yüklediği hudut şehri rolü sayesinde, Türk akınları için bir giriş noktası olmuş ve Türkler Azerbaycan, İran ile Mezopotamya'dan gelen yolların Malatya'dan geçen kısmına büyük önem vermişlerdir.¹² Söz konusu nitelikleri Malatya'yı sadece Türk yerleşmesi değil Türkleşme öncesi dönemlerde Bizans tebaasının yerleşmesi için de cazip bir şehir haline gelmiştir.¹³ Osmanlı ve beylikler döneminde, Memluklu Devleti ile sınır şehri olması yönüyle öne çıkmıştır. Bu durum aynı zamanda çok sayıda mücadelenin odağında olmasına neden olmuştur.

Malatya'nın I. Bayezid Döneminde Osmanlı Hakimiyetine Geçiş

13. yüzyıl sonlarında Selçukluların zayıflaması ile Anadolu meseleleriyle ilgilenmeye başlayan Memluklu Devleti'nin ilgisi Moğol baskısı altında bunalmış olan Anadolu'da hissedilmeye başlanmış, bazı Memluklu emirlerinin akınları Malatya'ya kadar uzanmıştı. (1315) Kuzey Suriye'ye ve Maraş-Malatya civarına Memluklar tarafından Bozokulu ve Halep Türkmenlerinin yerleşmesi ile bu Türkmenlerden Dulkadrlılar Memluklu Sultanı el-Melikü'n-Nâsır tarafından Memluklara tabi bir beylik olarak kurulmuş ve faaliyete girişmişlerdi.¹⁴ İlhanlı tahtında meydana gelen taht değişikliği sonrası 1338'de Eretnalıların hakimiyetine geçen Malatya, Eretnalıların Memluklu hakimiyetini tanınması ile 1361 tarihinde Memluklu Devletine tekrar bağlanmıştı.¹⁵ Malatya bu dönemde Kadı Burhaneddin, Eretnalılar ve Memluklar arasında mücadele sahası olmuştu. Memluklu'nun kuzeyde Osmanlı Devleti sınırlarına kadar yaklaşmış olan

---

nşr. M.B. Eryarsoy, İstanbul 1989, s. 407 vd.; G. Le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, s. 120, 142.

¹⁰ İstahrî, *Mesaliki'l-Memâlik*, Leiden 1927, s. 46-47, 55.

¹¹ Belâzûri, *Fütûhü'l-Büldân*, s. 269 vd.; E. Honigmann, "Malatya", *İA*, VII, s. 233.

¹² C.Cahen, "La Prière Pénétration Turque En Asie-Mineure", *Byzantion*, XVIII, (Bruxelles 1946-1948), s. 57, 62.

¹³ El-Belazurî, *Fütûhü'l-Büldân*, s. 189 vd.; C. Cahen, *Orient et Occident au Temps des Croisades*, Paris 1983, s. 24; S. Vryonis, *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor*, s. 54, 57, 96.

¹⁴ F. Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul 1980, s. 164-165; F. Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi I*, (Ankara 1970), s. 45, 77.

¹⁵ İbn Kesir, *El-Bidaye Ve'n Nihaye*, XIV, Beyrut 1977-1982, s. 29; G. G. Akçadağ, *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası*, Malatya 2002, s. 19.

toprakları Anadolu'da Adana, Maraş ve Malatya'ya kadar uzanırken, Balkanlarda genişleme politikası ile başarılar kazanan Osmanlılar ile Memluklu arasındaki ilişkiler, I. Bayezid döneminde sınır ihlalleri nedeniyle bozulmaya başlamıştır. Sultan Bayezid, batıda kazanılan zaferlerin etkisiyle doğuda da Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü göstermek niyetindeydi. Anadolu'da Türk birliği kurma amacına dönük gelişmeler, Memluklu nüfuz sahasında bulunan beylikler üzerinde rekabeti artırmış durumdaydı. Bu durum Memlukları tedirgin etmeye başlamış ve iki devletin rekabeti gittikçe daha fazla ortaya çıkmaya başlamıştı.¹⁶

14. yüzyılın ilk yarısından itibaren Malatya bölgesi bazen Dulkadır beyleri bazen de Memluklu valileri tarafından yönetildi ve defalarca iki taraf arasında mücadele sahası oldu. Memluklar şehri farklı bölgeden oluşan bir sınır eyaleti haline getirmişti.¹⁷ Memluklu idari teşkilatı hakkında bilgi veren Kalkaşandı, Malatya'nın Sugûr, Avâsım bölgesinde olduğunu, sınıra yakın ve Memluklu yöneticilerinin bulunduğu yerler arasında Malatya naipliğinin de olduğunu yazmaktadır.¹⁸ Halep merkez naipliğine bağlı irili ufaklı kırk kadar küçük naipliğin içinde yer alan Malatya naipliği, aynı zamanda bir hudut kalesi olduğundan korunmasına önem veriliyordu. Memlukların Anadolu ile ilgili planları açısından Aşağı Fırat Havzası ve Çukurova bölgesini Memluklu hakimiyetinde görme eğilimi bölgeye önem vermelerine neden olmaktaydı. Suriye sınırı boyunca Toraslardan Fırat'a kadar uzanan bölgede Dulkadıroğlu ve Ramazanoğulları gibi tampon bölge durumda Türkmen beylikler yer almaktaydı. Memlukların El-Cezire sınırı Toroslardan başlayıp, Divriği, Malatya ve Elbistan naipliklerinden oluşuyordu. Memluklu kontrolündeki bu şehirler içinde Malatya şehrinin görevi, Sivas-Tebriz yolunu koruması ve Fırat sınırından sonra yer alan öteki devletler ile Dulkadıroğlu arasında sınır bağlantısını kesmesiydi. Darende ise, Anti Toroslar geçidini koruyan ve Dulkadırlı ile bu civarda sınır oluşturarak bağlantıyı kesen yer durumdaydı. Bu yönü ile sınırdaki Türkmen beylikleri, Memluklara bağlı beylik görünmekteydiler. K.Y. Koprıman bu noktada önemli bir durumu vurgulayarak, Memlukların bu bölgeden daha ileriye doğru giderek sınırlarını genişletmemiş olmalarına dikkat çekmiştir. Bu durumun Osmanlıların Memluklu nüfuz sahasına müdahale etmesine kadar devam ettiği görülmektedir.¹⁹ Bu dönemde Malatya'nın hudut şehri özelliğine vurgu yapılan bir diğer hadise, Memlukların Malatya valisi Mıntaş'ın Sultan Berkuk'a isyanı sırasında Malatya'yı Kadı Burhaneddin'e teslim etmeyi istemesi ve bundan vazgeçmesidir. Mıntaş'ın Şam ordusuna karşı Rum ülkesi sınırları içinde bulunan Malatya şehrini ve kalesini korumaya gücünün

¹⁶ C. Y. Muslu, *Osmanlılar ve Memluklar, İslam Dünyasında İmparatorluk Diplomasisi ve Rekabet*, İstanbul 2016, s. 15, 41.

¹⁷ B. Darkot, "Malatya", s. 229; G. G. Akçadağ, "Malatya", *DİA*, C.27, s. 470.

¹⁸ Kalkaşandı, *Subbu'l-Aşa*, IV, Kahire 1915, s. 136 vd, 228 vd., 234.

¹⁹ K. Y. Koprıman, *Mısır Memlükleri Tarihi*, Ankara 1989, s.162.

olmadığı, tüccarların uğrak yeri olan Malatya'nın şehir ve toprağının imar edilmiş olduğu ifade edilmiştir.²⁰

Bu dönemde I. Bayezid, Selçukluların mirasına dayanak ve merkezi bir devlet kurma amacı ile hedeflerine ilerlemek amacının ilk adımı olarak Batı Anadolu'daki Türkmen beyliklerini Osmanlı idaresi altına almış, daha sonra 1397'de Karaman toprakları Osmanlı tarafından alınmıştı. O sırada Akkoyunlu Karayülük Osman Bey'in bir süre sonra hizmetinde olduğu Kadı Burhaneddin ile arasının bozulması ve aralarındaki savaşta onu yenerek öldürmesi, Sivas'ı ele geçirmesine engel olmak isteyen Osmanlı kuvvetlerine yenilerek Timur'un hizmetine girmesi bölgede dengeleri değiştiren ve Malatya sınır bölgesini etkileyen diğer hadiselerdi. O dönemde Memluklu tahtındaki değişim de Sultan Bayezid için fırsat oluşturmuştu ve harekete geçmesini sağlamıştı. Sultan Berkuk ölünce yerine Ferec tahta oturmuşsa da çocuk yaşta olması nedeni ile devlet işlerine hakim olamamıştı. 1398'de Sivas bölgesi Kadı Burhaneddin'in ölümünden sonra Osmanlı topraklarına katılmış, Erzincan Emirliği ile de sınırdas olunmuştu. Ardından Memluklu Sultanlığı sınırları içindeki Elbistan, Malatya, Behisni, Kâhta, Darende ve Divriği Osmanlılar tarafından alınmıştı.²¹

Neşri, Hoca Saadettin, Solakzâde, Oruç Bey, I. Bayezid'in Malatya'yı fethi konusunda, "Bayezid Han Malatya'yı Türkmen elinden aldı, Malatya'yı, Divriği'yi, Darende'yi ve Behisni'yi fethetti" demektedir. Aşıkpaşazâde'de "Bayezid Han ki Malatya'yı aldı, o ileri kimlerden aldı? sorusuna cevap: Malatya'yı Türkmenlerden aldı, Behisni'yi de Türkmenlerden aldı. Zira bunlar kadimi padişah degüllerdi, Eretna Beg'den sonra ol vilayeti bunlar almışlardı bükmetmişlerdi. Anun için Yıldırım Han ol vilayetleri almışdı" şeklinde ifade edilmiştir. Hadidi'de; "Malatiyye diyarına tutuþ rah / kamu esbabı ehl-i Beyti ile sürer şeb Tabireddin de bile / Malatya ve Divriği, Darende / bunlar mahkumdu Türkmen elinde / sürub leşker kim irdi Yıldırım Han / ol üç şebri virür nâcâr Türkman." denilmektedir.²² Bayezid'in Malatya ve yöresini Osmanlı hakimiyeti altına almasını bazı kaynakları hukukî bir temele bağlanmak istenmiştir. Malatya yöresinin Osmanlı'ya geçişi Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'nden miras kalmıştır. Bu kayıtlara göre yörede hakim olan Türkmenler bölgenin eski

²⁰ Aziz b. Erdeşir Esterebadî, *Bezm u Rezm*, nşr. M. Öztürk, Ankara 1990, s. 320-321; G. G. Akçadağ, *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası*, s. 21-22.

²¹ H. İnalçık, "Bayezid I", *DİA*, C.5, s. 232 vd.; F. Emecen, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine", *Türkler*, C.9, Ankara 2002, s. 44-45; S. Vryonis, *The Decline of Medieval Hellenizm in Asia Minor*, University of California Press, Los Angeles 1971, s. 140; K. Y. Kopruman, *Mısır Memlükleri Tarihi*, s. 22 vd.

²² Oruç b. Adil, *Tevârih-i Âl-i Osman*, nşr. F. Babinger, Hannover 1925, s. 32; Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1332, s. 74-75; Hadidi, *Tarih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, nşr. N. Öztürk, İstanbul 1991, s. 106, 124; Hoca Saadeddin, *Tâci'ü't-Tevârih*, I, nşr. İ. Parmaksızoğlu, İstanbul 1979, s. 229-231; Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, I, nşr. Dr. V. Çubuk, Ankara 1989, s. 89; Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihannüma*, I, Haz. F. R.Unat, M.A. Köymen, Ankara 1949, s. 333, 341.

padişahlarından olmayıp, Eretna Devleti'nin yıkılmasıyla bu toprakların mütegalibesini almışlardı.²³ Münecimbaşı Ahmed'in, Tarihçi Rûhî'ye dayanarak naklettiği fakat içinde birbirini nakzeden bilgilerin bulunduğu söylediği ilginç bir rivayete göre, 1271-1272'de III. Gıyaseddin Keyhüsrev, İbnü'l-Hatir isyanını bastırınca ona destek veren uc beylerinden rehineler almış, bu arada uc beyi olan Ertuğrul Gazi'nin oğlu Osman Bey'in çocuklarından birini de rehin olarak Kâhta kalesine hapsedmişti. Osman Bey'in oğlu, daha sonra hapisten kurtulup Kâhta civarında Pıgı (Pağnik)'i ele geçirmişti. Bir başka rivayete göre, Gıyaseddin burayı ikta olarak vermişti. Onun ve evlatlarının, torunlarının uzun müddet bu civarda kaldıkları hatta Bayezid Malatya'ya geldiğinde evlatlarından Halil, Bayad ve Ahmed Bey'in Sultan'ın huzuruna çıkarak neseblerini tanıttıkları Bayezid'in onlara bazı iktalar verdiği anlatılmaktadır.²⁴

Ankara Savaşı'na kadar Bayezid'in emrinde bulunan J. Schiltberger'in esaret dönemini kaleme aldığı notların, "Bayezid'in Mısır Sultanının Bir Ülkesini Ebinden Alması" kısmında dikkat çekici bilgiler vermektedir. Bayezid, Mısır Sultanı'ndan Malatya şehri ve ona bağlı topraklarını istediğinde, Sultan'ın verdiği cevapta kılıcı ile aldığı bu şehri elde etmek isteyenlerin de bu şekilde alabileceğini bildirdiğini ifade etmektedir. Bu cevap üzerine iki yüz bin kişilik kuvvet ile şehri iki ay kuşattığını, şehir sakinleri teslim olmayınca hendekleri doldurarak şehri çembere aldığını, bu durum üzerine şehirdekilerin teslim olduğunu ve şehrin alındığını yazmaktadır.²⁵ Çeşitli kaynaklarda Osmanlı Devleti'nin Sultan Berkuk'un ölümü sonrası Memluklu nüfuz bölgesine gelerek, bu bölgeyi idaresi altına aldığı, hudutlarını doğuda genişlettiğinden bahsedilmiştir.²⁶ Bu genişleme Memluklerin Çukurova, Anadolu ve Fırat'a kadar uzanan topraklar ile ilgili politikaları açısından Osmanlılar ile Memluklu arasında ihtilaf yaratmaktaydı. Nitekim Bu bölgedeki beyler Memluklu'ya sığınarak iki ülke ilişkilerinin bozulmasında etkili olmuşlardır.²⁷

²³ Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 75; Neşri, *Kitab-ı Cihannüma*, s. 41.

²⁴ Münecimbaşı Ahmed, *Camii'd-Düvel*, nşr. A. Ağırakça, İstanbul 1995, s. 65 vd.; Mehmed Süreyya, *Süvll-i Osmanî*, I, nşr. N. Akbayar, S. A. Kahraman, İstanbul 1996, s. 12.

²⁵ J. Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, nşr. T. Akpınar, İstanbul 1995, s. 60.

²⁶ Aynî, *İkdü'l-Cümân*, III, nşr. M. Emin, Mısır 1987-92, s. 78; Lütfi Paşa, *Tarih-i Âl-i Osman*, s. 51; Ahmedî, *Tevârih-i Müllük-ı Âl-i Osman*, nşr. N. Atsız, İstanbul 1925-1947, s. 23; Şükruallah, *Behçetü't-Tevârih*, nşr. N. Atsız, İstanbul 1925-1947, s. 58; Neşri, s. 341-345; İbn Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, çev. A. Batur, İstanbul 2012, s. 187 vd.; Y. Yücel, "Timur Tarihine Dair Araştırmalar II, Timur'un Türkiye ve Yakın Doğu İlişkilerine Dair Genel Gözlemler (1400-1402)", *Bellekten*, XXXV/140, (1971), s. 239; İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, Ankara 1984, s. 497; B. Lewis, "Egypt and Syria", *The Cambridge History of İslam*, I, 1970, s. 220.

²⁷ K. Y. Koprıman, "Osmanlı-Memlûk Münasebetleri", *Türkler*, C. 9, Ankara 2002, s. 470-485, s. 470 vd.; M. Gül, "İlhanlı-Memluk Rekabetinden Osmanlı-Memluk

1399'da Memluklu'ya bağlı Malatya'nın alınması ile Dulkadirli'lerin Osmanlı'ya bağlanmasına Memluklu Devleti karşılık vermemiştir. Fakat bir süre sonra Timur'un 1400'de Sivas'ı tahrip edişi sonrası Kahire'ye giden Osmanlı elçisine Memluklu yöneticilerinin verdiği cevap dikkat çekicidir. Sultan Berkuk öldüğünde Memluklu topraklarına girilerek Malatya'nın Memluklerden alındığı vurgulanarak, Osmanlı elçisine artık dost olunmadığı ifade edilmişti.²⁸ Taht değişikliğinden istifade ile Bayezid'in Malatya'yı ele geçirmesi, Anadolu'daki nüfus sahasına bir müdahale olarak yorumlanmış, Malatya ve civarına girilmesi, Memlukların Anadolu'daki çıkarları için uygun bulunmamıştı.²⁹ Sultan Ferec, Dımaşk'ta iken Sultan Bayezid'den alınan yerlerin iadesini istemiş ve Suriye'de bir süre cevap almak için beklemiştir. Cevap gelmeyince savaşımla yeltenmeyip Mısır'a dönmek zorunda kalmıştı. Timur tehlikesine karşı I. Bayezid daha sonra Ferec'e elçi göndermiş ve ittifak teklif etmişti. Ferec, Timur'a karşı kendi ülkelerini savunacaklarını söyleyerek bu teklifi reddetmişti.³⁰ Timur ise, Memluk Sultanı Berkuk'un vefatı ile oğlu Ferec'in yerine geçmesi ile çocuk yaşta sultanın nüfuzunu kaybetmesini, ortaya çıkan Tenem isyanını ve Memlukların güç kaybına uğramasını fırsat görerek Şam'ı ele geçirmeyi planlamıştı.³¹ Sonuçta Timur'un bölgeyi tahrip etmesi ve Anadolu beyliklerine tekrar yönetimlerini iade etmesi, bölgede Osmanlı ve Memluklu yönetiminin varlığını değişikliğe uğratmış, Osmanlı toprakları önceki sınırlarına çekilmişti. Bir süre sonra da Dulkadirli üzerinde Memluklu nüfuzu tekrar devam etmiştir.

Fırat'a kadar uzanan Osmanlı topraklarında merkezi devlet oluşturma isteği Timur'un Anadolu'ya girmesi ile Osmanlı hakimiyeti uzun ömürlü olmamıştır. Doğuya yönelme politikası, Osmanlı'yı bölgede Timur tehlikesiyle karşı karşıya getirmiştir.³² Bayezid, Malatya'yı doğrudan merkeze bağlayarak, ilhak etmeden idaresini Dulkadirli Nasreddin Mehmed Bey'e bırakmıştır ve Malatya bölgesi Osmanlı'nın kontrolüne geçmiştir. Abu Bakri Tihri, Osmanlı öncesi Malatya'nın içinde olduğu bu bölgenin durumunu anlatırken Nasreddin Bey'in yirmi bin hane sahip olduğunu ve Mısır Sultanı'na itaat etmekte olduğunu söylemektedir.³³ Bu yönetim değişikliği ile Nasrüddin Bey'in hanesi ile birlikte Osmanlı'ya tabi olduğu anlaşılmaktadır.

Rekabetine: Hicaz Su Yollarının Tamiri Meselesinin Arka Planı", *Bellekten*, LXX/279, (2006), s. 857.

²⁸ K. Y. Koprman, "Osmanlı-Memluk Münâsebetleri", s.472 vd.; Ibn Tagribirdi, *En-Nüccüm*, XII, Kahire, 1956, s. 217.

²⁹ G. Weil, *Gefehichte der Ghalifen*, Otto Beller 1967, s. 70 vd.

³⁰ A. Çubukcu, "Ferec", *DİA*, C.12, s. 370.

³¹ Nizamüddin Şami, *Zafernâme*, nşr. N. Lugal, Ankara 1987, s. 254; K.Y. Koprman, "Osmanlı-Memluk Münâsebetleri", s.470.

³² F. Emecen, "Osmanlı Siyasî Tarihi-Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, I, nşr. E. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. 17.

³³ Abu Bakri Tihri, *Kitab-ı Diyarbakriyye Ak-Koyunlular Tarihi*, I, nşr. N. Lugal, F. Sümer, Ankara 1962, s. 102.

Malatya'nın Osmanlı Hakimiyetinden Çıkması

1393'te Timur'un Bağdat'a gelmesi, devletlerarası işbirliği sürecine yol açmıştı. Kadı Burhaneddin, Erzincan Emiri, Karamanlı, Dulkadirli, Karakoyunlu ve Akkoyunlu beylerinden itaatlerini isteyen ve Memluklu'ya elçi yollayan Timur'a karşı Kadı Burhaneddin öncülüğünde I. Bayezid, Berkuk, Toktamış Han ittifakı kurulmuştu. Nitekim Timur bu ittifakı parçalamak ve Toktamış ile Memluk arasındaki bağı kesmek amacı ile harekete geçmiş, Yıldırım Bayezid'e de bir mektup gönderip ittifaktan ayrılmasını söylemiş, Berkuk ile Kadı Burhaneddin'e haddini bildireceğini yazmıştı. 1398'de Kadı Burhaneddin'in Timur'un tarafında olan Akkoyunlu Karayülük Osman Bey tarafından öldürülmesi devletler arasında işbirliğini sonlandırmış, Timur'un Anadolu'ya girmesi için pek çok gerekçe oluşmuştu. Bayezid'in önce Karaman topraklarını, ardından Kadı Burhaneddin Devleti'nin topraklarını alması, son aşama olarak da 1399'da Memluk Sultanı'nın ölmesi ile Malatya ve çevresini alması bütün dengeleri değiştirmişti. Timur bu durumdan faydalanarak Anadolu ve Suriye'yi işgaline girişmiştir.³⁴

1400 yılında Anadolu'ya giren Timur, Bayezid'in bölgede henüz aldığı yerlerde Osmanlı yönetiminin pekişmesine imkan vermeden Sivas'ı ve Elbistan'ı işgal etmiştir. Böylece Nasreddin Mehmed'in Timur'a itaate mecbur kaldığı anlaşılmaktadır. Timur yöreyi işgalden sonra Dulkadirli'leri cezalandırmak için bunların, sayıları iki yüz bini bulan koyunlarına el koydurmuştur.³⁵ Timur'un Anadolu'ya girmesi üzerine Elbistan Türkmenleri ile birlikte ona karşı bir vur kaç mücadelesini başlatması ve Türkistan ordusunun bir kısım atlarını ele geçirmesi, Timur'u Elbistan ve Malatya üzerine yöneltmiştir.³⁶ Timur, Malatya tarafına haberci göndererek ahalisini itaate davet etmişti. O sırada Malatya'da Sivas hakimi Mustafa'nın oğlu olan şehrin yöneticisinin Timur'un elçilerini tutuklaması ve sonrasında mukavemet edemeyeceğini anlayarak kaçması üzerine, Timur ordusunu Malatya'ya doğru yürüyüşe geçirmiş ve şehri teslim almıştır. Timur'a bağlı pek çok emir Kâhta'ya kadar uzanan bölgeyi yağmalayarak ganimetlerle Malatya'daki ordugâha dönmüşlerdi.³⁷ Yörede Osmanlı teşkilatı tam tesis edilemediğinden Bayezid, Sivas ve Malatya'nın işgal edilmesine seyirci kalmış ve

³⁴ İ. Aka, "Timur", *DİA*, C. 41, s.174.

³⁵ Makrizî, *Kütübü'l-Süluk li-ma'rifat Düvelü'l-Müluk*, III/3, nşr. Said A.F. Ashour, Mısır 1972, s. 1104; İbn Tagribirdî, *En-Nücutm*, XI, s. 265; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârib*, I, s. 232; Nizameddin Şâmi, *Zafernâme*, s. 260 vd.; R. Yinanç, *Dulkadirioğulları Beyliği*, Ankara 1989, s. 34 vd.; Y. Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)*, Ankara 1989, s. 69-70, 79, 121.

³⁶ Makrizî, *Kütübü'l-Süluk*, III/3, s. 1166.

³⁷ İbn Tagribirdî, *En-Nücutm*, XII, s. 218, 265; Tihranî, *Kitab-ı Diyarbakriyye*, I, s. 48; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârib*, I, s. 235-236; Enverî, *Düsturname-i Emverî*, nşr. M.H. Yinanç, İstanbul 1928, s. 89; Nizameddin Şâmi, *Zafernâme*, s. 262 vd.; *İstanbul'un Fetbinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler*, nşr. O. Turan, Ankara 1984, s. 82 vd.; H. Lamb, *Tamerlane The Earth Shaker*, New York 1928, s. 211.

Doğu'da uç bölgenin sınırında bulunan bu önemli şehirlerin, dolayısıyla Malatya yöresinin işgaline tepki verilmemişti. Bu toprakları, yanında bulunan Karayülük Osman'a vererek³⁸ 1401'de Malatya'nın güneyinden Dermesih suyu boyunca ilerleyen Timur, oradan da güneybatıya dönerek Suriye seferine çıkmıştır. Böylece geçmiş tarihinde Suriye ile Anadolu arasında hudut bölgesi olarak kabul edilen yörelerin Timur'un hakimiyet sahasına girmesiyle Suriye'nin işgali için herhangi bir engel kalmamış oluyordu.³⁹

Timur'un Malatya'dan ayrılmasından bir süre sonra bölgede tekrar Memluklu dönemi başladı. Memlukların Şam ve Halep naiplikleri içinde Malatya'nın da içinde yer aldığı Halep naipliği, Memluklerin kuzey sınır bölgesini teşkil etmesi nedeni ile bölgenin tarafları arasında pek çok hadisenin gerçekleştiği bölge olmuştu. Suriye sınırı uzağında olmasına rağmen Malatya, Darende, Maraş, Elbistan, Gerger, Kahta, Behisni, Ayntab, Tarsus gibi kırk kadar naiplik içinde, Malatya ve Darende hudut kaleleri bulunan naipliklerdi ve korunmasına önem verilen yerlerdi.⁴⁰

Malatya'nın Memluklu hakimiyetine girerek, Dulkadiroğlu'na verilmesini Hadidî, "*Timur'un vartasında Türk'ü yine Mısır Sultanı getirdii yerine, Malatiyye Mısır hükümüne girdi, Mısırlı adına hutbe okundu*" şeklinde ifade etmiştir.⁴¹ Fakat Osmanlı Devleti'nin Ankara Savaşı yenilgisinden sonra ortaya çıkan taht kavgaları sırasında Dulkadirli Nasreddin Mehmed Bey, Ramazanoğulları ve Karamanoğulları ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Malatya bir süre Memluklu topraklarındaki Türkmen gruplarından Köpekoğullarının elinde kaldıktan sonra, Memluklu Sultanı Şeyh Al-Mahmudî'nin yöreye yaptığı seferle Malatya, Kahta, Gerger, Besni ve Darende kaleleri alınmış, Malatya'ya Güzel adında bir vali atanmıştı. Bir süre daha iki taraf arasındaki mücadele devam etmiştir.⁴² Dulkadirli İbrahim Bey'in torunu Tuğrak, 1421'de Malatya'yı aldığı anda itaatini sunmak üzere 1424'te Kahire'ye giderek itaatini sunmuştu.⁴³ 1429'da Karayülük Osman'ın bin kadar Akkoyunlu'nun başında Mardin ve Malatya'yı yağmaladığı da kaynaklarda zikredilmektedir.⁴⁴ Fakat Karayülük'ün 1426'dan itibaren başlayan saldırılarını önlemek bahanesiyle Memluklar tekrar Malatya'yı almıştır. Bu yıllarda Baybars'ın

³⁸ Hoca Saadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 226; Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, I, s. 91; J. E. Woods, *300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akkoyunlular*, nşr. S. Özbudun, N. Sakaoglu, İstanbul 1993, s. 110 vd.

³⁹ Y. Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferi ve Sonuçları*, s. 69 vd.

⁴⁰ K. Y. Koprman, *Mısır Memlukleri Tarihi*, s. 162.

⁴¹ Hadidî, *Tarih-i Âl-i Osman*, s. 124 vd.

⁴² Makrizî, *Kitabü'l-Süluk*, IV/1, s. 283, 329, 346; Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 246; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 42; K. Y. Koprman, *Mısır Memlukleri Tarihi*, s. 148, 152, 171.

⁴³ A. Darrag, *L'Égypte Sous Le Règne de Barsbay 825-841 / 1422-1438*, Damas 1961, s. 386.

⁴⁴ İbn Tagribirdî, *En-Nücûm*, IV, s. 649, 662; J. E. Woods, *Akkoyunlular*, s. 117.

Malatya'ya yapmış olduğu saldırılardan birisi 1427'de gerçekleşmiş, şehre yeni bir vali tayin ederek Malatya'ya Memluklu bölüğü göndermiştir.⁴⁵

Osmanlı- Dulkadırlı- Memluklu ilişkilerinin Baybars'ın 1438'de ölümünden sonra yeniden düzelmeye başladığı görülmektedir.⁴⁶ 1442 tarihinde Süleyman Bey'in Dulkadırlı Beyliği'nin başına geçtiği dönemde Osmanlı ile hanedanlar arasında evlilik yoluyla ilişkiler pekiştirilerek Osmanlı ile ittifak yapmak istenmişti⁴⁷ Bir süre sonra Malatya ve civarının ara bölge durumunda olması ve Dulkadırlı topraklarının bir kısmını teşkil etmesi itibariyle devletlerarası bazı çatışmaların odak noktası haline geldiği görülmektedir. Osmanlıların Batı'da kazandığı başarılar ve genişleme endişe ile takip edilmişti. Bu durumu değiştiren Fatih Sultan Mehmed döneminde karşılıklı yazışmalara da yansıdığı üzere iki devlet arasındaki üstünlük düşüncesinin öne çıkmaya başlamasıdır.⁴⁸ Sultan Mehmed'in Doğu'ya açılma politikası Karamanoğlu topraklarından Akkoyunlu topraklarına kadar uzanan Memluklu nüfuz sahasını etkilemeye başlamıştı. İki ülke arasındaki ilişkilerde çeşitli ittifakların etkisi, Osmanlı'nın Doğu'ya yayılma politikası, Osmanlı şehzâdelerinin Memluklara sığınması ile başlayan sorunlar, Hicaz su yollarının tamiri konusu ve Dulkadırlı toprakları üzerindeki nüfuz mücadelesi etkili olmuştur.⁴⁹ Bu durumun değişmesinde, önce Timur tehlikesinin Anadolu ve Memluklu toprakları için yarattığı tehdit ile daha sonra Akkoyunlu ve Safevilerin bölgedeki faaliyetleri mühim rol oynamıştır. Osmanlıların bir taraftan Avrupa'daki başarılı seferleri ve toprak kazanımları sürerken, diğer yandan Anadolu'da siyasi birlik kurma amacıyla Dulkadırlı topraklarına ve Fırat nehri sınırlarına kadar yayılmaları, güneyde Çukurova bölgesine kadar uzanmaları, Memlukları rahatsız eden en önemli siyasi gelişmeleri meydana getirmiştir.

⁴⁵ İbn Tagribirdî, *En-Nüctüm*, VI, s. 623; A. Darrag, *L'Egypte Sous Le Règne de Barsbay*, s. 373;

⁴⁶ Makrizî, *Kitabü'l-Sühuk*, IV/3, s. 1137, 1172.

⁴⁷ Makrizî, *Kitabü'l-Sühuk*, IV/2, s.1004; İki devlet ile dostça münasebetleri devam ettiren Süleyman Bey, kızlarından Sitti Mükrim Hatun'u 1449 yılında Sultan II. Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed ile evlendirmiş, diğer kızını da Memluklu Sultanı Melik Zahir Çakmak ile evlendirerek onlarla da akrabalık kurmuştu. Bkz. Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 398 vd; Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âli Osman*, s. 138; Hadidî, *Tarih-i Âli Osman*, s. 341; Enveri, *Düsturname-i Enveri*, s.45; A.D. Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, nşr. Ş. Severcan, İstanbul 1998, s. 146.

⁴⁸ İstanbul'un fethini müjdelemek için Sultan İnal'a elçilik heyeti gönderilmişti. Feridun Bey, *Mecmua-yı Münşeatü's-selâtin* I, İstanbul 1274, s. 235 vd.; Ş. Tekindağ, "Fâtih Devrinde Osmanlı-Memlûklü Münasebetleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S: 30, Mart 1976, s.74.

⁴⁹ K.Y. Kopruman, *Mısır Memlûkleri Tarihi*, s. 162; G.G. Akçadağ, *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası*, s. 21; M. Gül, "İlhanlı-Memluk Rekabetinden Osmanlı-Memluk Rekabetine", s. 857.

Malatya'nın bulunduğu bölgede Osmanlı-Memluklu nüfuz çatışması sürerken Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan 1465'te, Harput'u alıp, Malatya ile Elbistan'ı kuşatmış, daha sonra 1472'de Halep üzerine yürümüştü.⁵⁰ Bu faaliyetler ile asıl hedefi, bölgenin ticaret yolu üzerinde denetimi sağlayarak Toros geçitlerini tutmak suretiyle Akdeniz'e açılabilme ve bu yolla işbirliği yaptığı Avrupa devletleriyle bağlantı sağlamaktı. Nitekim bu amaçla 1472'de Malatya, Kâhta, Gerger ve Ayıntab'ı almışsa da, bu durum uzun süreli olamamıştır.⁵¹

Sınır Şehri Malatya Üzerinde Osmanlı-Memluklu Rekabeti

Sınırlarını Dulkadirli topraklarına kadar ulaştırmış olan Osmanlılar ile kuzeyde ulaştığı sınır bölgesinde gücünü korumaya çalışan Memluklular arasında bu yıllarda kendi taraftarı olan Dulkadir beyini beyliğin başına geçirmek üzere mücadelelerin sürdüğü, Fatih Sultan Mehmed'in Dulkadir beyliğini himaye etmek istemesi ile iki devlet arasındaki dostça münasebetlerin bozulmaya başladığı görülmektedir. Maraş-Malatya arasındaki bölgeyi elinde bulunduran Dulkadirli toprakları Mısır yolunun güvenliği bakımından Osmanlılar için önemli duruma gelmişti. Bu durum bölgenin Osmanlı-Memluklu mücadelesinin odak noktası haline gelmesine neden olmuştu.

Bu dönemde Dulkadirli, Memluklu'ya tabi olmaktan kurtulmak için mücadeleye girişmiş ve 1467'de üzerine gönderilen Memluklu ordularını birbiri ardına ağır mağlubiyetlere uğratmıştı.⁵² Osmanlı müdahalesini engellemek için Fatih'in kayınbiraderi olan Dulkadir Beyi Melik Arslan Memluklu Sultanı Hoşkadem tarafından bir suikast ile öldürtülmüş ve yerine Şahbudak Bey geçirilmişti.⁵³ Şahbudak ve Şahsuvar Bey arasındaki mücadelenin odağında Malatya ve Darende bulunmaktaydı.⁵⁴ 1479'da Memluklar ikinci defa Şah Budak Bey'i tayin etmişlerse de Osmanlılar diğer kardeşi Alaüddevle Bey'i tayin edip, bir miktar kuvvetle göndermişlerdi.⁵⁵ Osmanlılar tarafından Dulkadir beyliğinin başına Alaüddevle Bey'in getirilmesi sonrası Memluklu kuvvetleri, Osmanlı

⁵⁰ İbn Tagribirdi, *En-Nücm*, VII, s. 732; Abu Bakrî Tihranî, *Kitab-ı Diyarbakıriyye*, I, s. 569; J. E. Woods, *Akkoyunlular*, s. 172; W. Hinz, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, nşr. T. Bıyıklıoğlu, Ankara 1992, s. 40 vd.; Ş. Tekindağ, "Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", *İÜ EFTD XXV*, (Mart 1971), s. 29.

⁵¹ J. E. Woods, *Akkoyunlular*, s. 195 vd.

⁵² R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 63 vd.

⁵³ Sultan Hoşkadem'in Fatih'in Trabzon'u fethini tebrik etmemesi iki devletin geleneğinde ilk kez bozulan bir duruma işaret etmekteydi. Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âli-i Osman*, s. 206-207; Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memluklu Münasebetleri", *İÜ EFTD XXX*, (1976), s. 77.

⁵⁴ Ş. Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memluklu Münasebetleri", s. 77-82; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 66-69.

⁵⁵ Hayrullah Efendi, *Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye Tarihi*, V, nşr. Z. Danışman, İstanbul 1972, s. 21; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 81; İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, s. 142 vd., 190.

himayesine girmiş olan Malatya, Maraş ve Elbistan bölgesine gelerek tahribatta bulunmuştu.⁵⁶ II. Bayezid döneminde de Osmanlı desteğini sağlayan Alaüddevle Bey'in, 1483'te Malatya'yı kuşatarak üzerine gönderilen kuvvetleri üst üste mağlup etmesi Memlukları telaşlandırmıştı. Kayıtbay tarafından yeni bir ordu Malatya üzerine gönderilmişti.⁵⁷ Bölgenin tahrip edilmesi karşısında Alaüddevle Bey Osmanlı'dan yardım isteyince Yakup Paşa bölgeye gönderilmişse de başarı sağlayamamıştı. Memluklar Osmanlılarla bir anlaşma zemini aramak için elçi göndermişse de Kayıtbay'ın elçileri istenilen neticeyi sağlayamadan Malatya üzerinden ülkelerine dönmüştü. Osmanlı kuvvetleri Memluklu topraklarına girerek Çukurova'da Tarsus ve Adana'da ve diğer koldan Malatya civarında takriben 1490 yılına kadar sürecek mücadeleye başlamıştır.⁵⁸ Suriye ve Anadolu arasındaki bölgenin dağlık bölgelerden oluşması, Dulkadir Türkmenlerini idarenin zorlukları ve merkezden uzakta kalan bu bölgede kontrolün zor oluşu, Memlukların sürdürdükleri mücadelede sonuç alamamalarına neden olmaktadır. Aynı durum Osmanlı Devleti için de geçerliydi. Fakat bölgeyi merkezden gönderilen yöneticiler ile değil, Dulkadir Beylerinden birisini yönetime getirerek istikrarı sağlamaya çalışmaktaydılar.

Çukurova'da Osmanlı-Memluklu mücadelesi sonrası, Malatya yöresini ilgilendiren bir diğer hadise 1488 Ağustosunda Sultan Kayıtbay'ın kuvvetlerinin Adana civarında Ağaçayırı mevkiinde Osmanlıların Kayseri valisi Yakup Paşa'yı pusuya düşerek büyük bir mağlubiyete uğratması olmuştur. Kaynaklarda bu yenilgide Alaüddevle'nin ihaneti ve payı olduğuna da vurgu yapılmakta, tamamen Osmanlı hakimiyetine girmektense Memluklu nezdinde kendisini affettirmek istediği, pusudan haberdar olduğu fakat Osmanlı kuvvetlerine bunu bildirmediği ve Yakup Paşa'nın ordugâhını yağmalayanlar arasında Alaüddevle'nin kuvvetlerinin de bulunduğu ifade edilmektedir.⁵⁹ Malatya'dan Ayas'a kadar uzanan hat üzerinde beş yıl kadar süren Osmanlı-Memluklu mücadelesi bir netice vermemiştir. Bu mücadelede mevcut dengenin bozulmadığını gören Alaüddevle Bey ise uzun süre her iki devleti de idare etme siyaseti izlemiştir.⁶⁰

⁵⁶ S. Tansel, *Sultan II. Bayezid'in Siyasi Hayatı*, İstanbul 1966, s.126; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 81; Alaüddevle, Sultan II. Bayezid'in kayınpederi, Yavuz Sultan Selim'in da anne tarafından büyükbabasıdır. Bkz. Halil Erdem, "Mısır Fethi Mukaddimâtına Ait Mühim Bir Vesika", *TOEM* XII / 19, (Haziran 1928), s. 31.

⁵⁷ İbn İyas, *Bedaiü'z-Zubûr*, III, nşr. M. Mustafa, Wiesbaden 1972, s.202; Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 263; Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 96, 126.

⁵⁸ İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, s. 190 vd; C.Y. Muslu, *Osmanlılar ve Memluklar*, s.189.

⁵⁹ Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, I, s. 401 vd.; Hoca Sadeddin, *Tâciü't-Tevârih*, III, s. 246 vd.; Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 214; Hadidi, *Tarih-i Âl-i Osman*, s. 318 vd.; Münecimbaşı, *Sahâifü'l-Abbâr*, II, s. 385-386; S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 96, 126 vd.; İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, s. 191; Ş. Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi", *Belleten*, XXXI/123, (Temmuz 1967), s. 349 vd.

⁶⁰ G. W. Stripling, *The Ottoman Turks and Arabs (1511-1574)*, Urbana 1942, s. 16; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 87.

Şehzade Ahmed'in firanı hadisesi, Yavuz Sultan Selim'in tahta çıktığı tarihlerde Malatya ve civarını etkilemiştir. Şehzade Ahmed Darende hududuna gelerek Kansu Gavri'ye mektup yazarak kardeşi Selim'in saltanatı zorla aldığını bildirmiştir. Üstüne Osmanlı kuvvetleri gönderilince Şehzade Ahmed önce Amasya tarafına daha sonra Malatya'ya ve Darende'ye kaçmıştı.⁶¹ Bu dönemde imparatorluğun sınırları doğuda Fırat nehri sınırlarına ulaşmıştı. Güneydoğu Anadolu ve Malatya'ya kadar uzanan bölge ise Memluklu yönetimindeydi. Malatya ve yöresi de İran'da ortaya çıkan ve batıya doğru genişlemeye çalışarak gittikçe büyüyen ve Doğu Anadolu bölgesinde mezhep ayrılığını kullanarak kargaşa yaratan Safevi tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktaydı.⁶² Safevi tehdidi Memluklu kuzey sınırı olan Malatya'ya kadar uzanmış ve 1507'de Şah İsmail kuvvetleri şehre saldırmıştı. Memlukların Halep valisinin 1507'de gönderdiği İbn İyas'ın kayıtlarında yer alan bir rapor, Alaüddüvle'nin Turna dağına sığınması üzerine Elbistan ve Maraş şehirlerinin tahrip edildiğini ve Safevi kuvvetlerinin Malatya'ya gelerek zarar vermiş olduklarından bahsetmektedir.⁶³ Daha sonra Şah İsmail'in Diyarbakır valisi Ustacalu Muhammed, 1510'da Memluklu hudutlarını ihlal ederek sınır şehri Malatya'ya kadar ilerlemiştir. Fakat Alaüddeve Bey, Ustacaluları püskürtmeyi başarmış ve Şah İsmail sınır ihlalinin kendi iradesi dışında yapıldığını ifade ederek Mısır'a üzüntülerini bildirmiştir.⁶⁴

Bu sırada Şah İsmail, Alaüddeve Bey, sultan Kayıtbay'ın hizmetinde iken Malatya naibliği de yapmış olup daha sonra Sultan olan Kansu Gavri⁶⁵ ve hükümdarlığını ilan etmiş olan Şehzade Ahmed arasında Sultan Selim'e karşı bir iş birliği oluşmuştu. Özellikle Alaüddeve'nin Osmanlılar ile Memluklu'nun arasını açtığı, iki devletin düşman oluşundan faydalandığı görülmektedir. Nitekim Alaüddeve'nin Osmanlılardan uzaklaşan bir siyaset uygulaması ve Sultan Selim'in tahta çıkışını tebrik etmemesi, Çaldıran seferine de yaşlılığını bahane ederek katılmaması çeşitli kaynaklarda vurgulanmaktadır.⁶⁶ Safevi tehlikesinin farkında

⁶¹ Hadidi, *Tarih-i Âl-i Osman*, s. 326; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, IV, s. 150; Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, II, s. 3; Müneccimbaşı, *Sabâijü'l-Abbâr* III, s. 448; Ş. Tekindağ, "Yeni Kaynak ve Vesikalarn Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", *TD* XVII/22, (1968), s. 52; İ. H. Uzunçarşılı, "Onbeşinci Yüzyılın İlk Yarısıyla On Altıncı Yüzyılın Başlarında Memluklu Sultanı'na Kaçan Osmanlı Şehzadeleri", *Bellelen*, XVII/68, (1953), s. 521 vd.

⁶² Rumlu Hasan, *Ahsenü't-Tevârih*, I, nşr. C. N. Seddon, Boroda 1931, s. 136; W. Hirz, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, s. 62 vd.; F. Sümer, *Safevi Devletinin Kuruluş ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara 1976, s. 1, 34.

⁶³ İbn İyas, *Bedaiü'z-Zuhûr*, I, s. 114; Hayrullah Efendi, *Devlet-i Âlîyye-i Osmâniyye Tarihi*, s. 160; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 93 vd.

⁶⁴ Rumlu Hasan, *Ahsenü't-Tevârih*, I, s. 96; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 95.

⁶⁵ Seyyid Muhammed es-Seyyid, "Kansu Gavri", *DİA*, C.24, s. 314.

⁶⁶ Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, IV, s. 236; Şükrî, *Selim-nâme*, Esad Efendi, Nr. 2146, vrk. 4a; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 95-96; Arifi Paşa, "Maraş ve Elbistan'da Zülkadıroğulları Hükümeti",

olan Sultan Selim, 1514'te Çaldıran'da Şah İsmail'in ordusunu yenilgiye uğratmış ve İran Seferi ile Osmanlılar için Safevî tehlikesini ortadan kaldırmıştı.⁶⁷ Urmiye'den Diyarbakir ve Malatya'ya kadar uzanan bölgeye İdris-i Bitlisi'yi gönderilerek Çaldıran zaferi fetihnamesi ulaştırılmış, Osmanlı'ya destekleri istenmişti.⁶⁸ Safevî tehlikesinin ortadan kalkması üzerine belirginleşen Osmanlı'nın Doğu politikası ve İslam toplumunu kendi çatısı altına almaya dönük stratejisi, Osmanlı-Memluklu rekabetini yeniden Dulkadirli topraklarına ve Malatya üzerine de taşıyacaktı. Sultan Selim'in bölge ile ilgili faaliyetleri Memluklu Sultanı Kansu Gavri'nin dikkatini çekmekte, Osmanlıların Memluklu sınırlarına ve Malatya civarına kadar gelişi, Çukurova bölgesindeki çatışmalar ve Osmanlıların Hicaz bölgesine yönelik politikası başta olmak üzere geçmiş dönemden itibaren süregelen sorunlar öne çıkmaktaydı. Nitekim Kansu Gavri'nin Şah İsmail ile bağlantı kurması ve elçisini kabulü, Şam bölgesine hareket hazırlıkları Osmanlı yönetiminin dikkatini çekmekteydi.⁶⁹

Yavuz Sultan Selim Çaldıran seferi sonrasında, 1514'te Dulkadirli Beyliği topraklarını almaya karar vermiş ve Memluklu Sultanı'ndan Alaüddevle'nin azledilerek yerine Şehsuvaroğlu Ali Bey'in getirilmesini istemiştir. Kansu Gavri bu isteği kabul etmemekle birlikte Sultan Selim'e gönderilen elçiler ile bu beylik üzerinde metbuluk haklarının taksimini planlayarak, Osmanlı tarafına beylikte hutbe ve parada her iki devletin de aynı ölçüde yer almasını teklif etmişti⁷⁰ Osmanlı-Memluklu görüşmeleri bir sonuca varmadan Alaüddevle Bey'in Osmanlı ordusunun işe kollarını vurması,⁷¹ Osmanlıların Dulkadir topraklarını ele geçirmeleri için gerekçe sağlamış,⁷² Kemah kalesini zapt eder etmez, Dulkadirli topraklarına taarruza geçmişlerdi. 5 Haziran 1515 tarihinde Rumeli beylerbeyi Sinan Paşa komutasındaki ordu Elbistan'a sevk edilmiş, muhtemel bir Memluklu müdahalesine karşı Osmanlı donanması ise Doğu Akdeniz'e hareket etmişti.⁷³ Göksun-Andırın arasındaki Ördekli mevkiinde 13 Haziran 1515'te

---

TOEM VI/33, (İstanbul 1915), s. 539 vd.; J. V. Hammer, *Hammer Tarihi*, II, s. 421; S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 101.

⁶⁷ F. M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2010, s. 145 vd.159 vd.; Ş. Tekindağ, "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", *Tarih Dergisi*, S: 22, XVII, İstanbul 1968, s. 49-78.

⁶⁸ M. İlgürel, "İstimâlet", *DİA*, C. 23, İstanbul 2001, s. 362-363.

⁶⁹ F. Emecen, "Mercidabık Muharebesi", *DİA*, C.29, s.175; F. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, s. 190

⁷⁰ Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, IV, s. 150; S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 111.

⁷¹ Arifi Paşa, "Maraş ve Elbistan'da Zülkadıroğulları Hükümeti", s. 546.

⁷² R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 96 vd.; S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 102 vd.

⁷³ İbn İyas, *Bedaiü'z-Zubûr*, IV, s. 446; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih* IV, s. 240; Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, II, s. 36 vd.; J. V. Hammer, *Hammer Tarihi*, II, s. 437 vd.; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 98.

Osmanlı ordusunu karşılayan Alaüddevle Bey başarı sağlayamamış ve öldürülen Alaüddevle Bey'in başı Göksun'da Sultan Selim'e sunulmuştu.⁷⁴ Sultan Selim ile olan akrabalık bağına rağmen Alaüddevle Bey'in iki yüzlü politikaları ile daha önce Osmanlı'ya verdiği zararlar nedeniyle Dulkadirli mülküne yağma emri verilmişti. Bazı yerlerin Dulkadirli'ya bırakılması teklifinde bulunan Memluklara, kılıçla alınan yerin ancak kılıçla teslim edilebileceği karşılığı verilmişti.⁷⁵ Osmanlı hükümdarının bu cevabı onun Memluklu hakkındaki düşüncelerini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Anadolu'ya tam hâkim olmak için Memluk etkisini ortadan kaldırmak isteyen Sultan Selim, Suriye ve Mısır'ı ele geçirerek İslâm dünyasının lideri haline geleceğini, bu durumun tarihi ticaret yollarının denetiminin Osmanlı'ya geçmesini sağlayacağını, Portekiz tehdidi karşısında zorlanan Memluklerin yerini almayı⁷⁶ ve aynı zamanda mukaddes yerler üzerinde Osmanlı nüfuzunun kurulması ile İslâm dünyasının koruyucusu sıfatının kazanılacağını düşünmekteydi.⁷⁷

Malatya'nın Osmanlı Hakimiyetine Girmesi ve Memlukların Kuzey Sınırını Kaybetmesi

Alaüddüvle Bey'in öldürülmesinden sonra Şehsuvaroğlu Ali Bey beyliğinin başına getirilmiş ve bölgedeki Türkmen vilayetleri Osmanlı'ya dahil sayılmıştı.⁷⁸ 15 Mart 1516'da Doğu'ya sefere çıkılacağı ilan edilmiş ve İstanbul'dan 5 Haziran'da Üsküdar'a geçerek sefere başlamıştır.⁷⁹ Malatya'ya ulaşıncaya kadar ve sonrasında ordu Üsküdar'dan hareket, Gebze, İzmit, Yenişehir, Kütahya, Afyon, Akşehir, Iğın, Konya, Karacapınar, Niğde, Kayseri Zamantısuyu, Sarız, Elbistan,

⁷⁴ Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, IV, s. 240 vd.; Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, II, s. 37, 47; Nişancı Feridun Ahmed, *Mecmua-yı Münşeatü's-selâtin*, I, İstanbul 1274, İki tarafın mektuplaşması hakkında bkz. s.369 vd; *Haydar Çelebi Ruznâmesi*, (nşr. Y. Senemoğlu), İstanbul, s. 93, 151; S. Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 106; Arifi Paşa, "Maraş ve Elbistan'da Zülkadiroğulları Hükümeti", 550; F. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, s. 162-163.

⁷⁵ İbn İyas, *Bedaiü'z-Zuhûr*, IV, s. 482; İbn İyas, *Memluk Devleti'nin Son Yılları Kansu Gavri ve Osmanlılar (1501-1516)*, nşr. Muhammed Mustafa, çev. R. Şeşen, İstanbul 2021, s. 467; Arifi Paşa, "Maraş ve Elbistan'da Zülkadiroğulları Hükümeti", s. 551; R. Yınanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 98 vd.

⁷⁶ S. Özbaran, "Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu, Onaltıncı Yüzyılda Ticaret Yolları Üzerinde Türk-Portekiz Rekabet ve İlişkileri", *İÜ EFTD*, (1978), s. 114; S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 109.

⁷⁷ F. Emecen, "Mercidabık Muharebesi", *DİA*, C.29, s.175.

⁷⁸ Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, IV, s. 242; Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, II, s. 37, 67; Celalzâde Mustafa, *Selîm-Nâme*, haz. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, Ankara 1990, s. 397, 446.

⁷⁹ *Haydar Çelebi Ruznâmesi*, s. 398; Binbaşı Hüsnü, *Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi 1516-1517 "77 Nolu Askeri Mecmua Layihası"*, İstanbul 1930, s. 69 vd.; *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi, Mercidabık (1516) ve Ridaniye Meydan Muharebeleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1990, s. 87 vd.

Söğütlü Yurdu, Ahaç Han Yurdu/Ağaçhan, Sultansuyu, Malatya /Malatiyye Sahrası, Tohma Çayırı, Samanlı, Şamlu Yurdu, Zeliha- Suba Deresi, Sürkeyurdu, Tuhandere, Ayıntab, Mercidabık güzergahını takip etmiştir.⁸⁰

Bu tarihlerde Safevilerin Anadolu'daki faaliyetleri ve Şah İsmail'in Diyarbakır'ı geri almak için bölgeye gönderdiği Karahan'ın faaliyetleri, seferin sebebi olarak gösterilmiş, sınır bölgesinde Memluklu ordusu ile karşılaşmaya kadar sefer açıkça ilan edilmemişti. F. Emecen, Memluklu ordusunun Halep'e inmesinin Sultan Selim'in planlarını değiştirmesine sebep olan önemli bir adım olduğunu, Memlukların Safevi Devleti ile ortak bir ittifak planlandığına dair delil bulunmadığına da dikkat çekmektedir.⁸¹ Böylece seferin İran üzerine olduğu söylenerek, Memluklu üzerine olduğu açıklanmadan Sinan Paşa komutasında ordu harekete geçmişti. Vezirden Diyarbakır hududunda kendilerini beklemesi istenmişti. *Nitekim* Hoca Sadeddin'de, "...veziri şanlı Sinan Paşa'yı baş ve buğ diküüb kırk bin mızraklı atıyla Kayseri yöresine gönderdi ki, anda beklemekte olan askerler ve beylerle Malatya geçitlerinden aşp Diyarbakır'a gide..." denilmektedir. Sultan Selim, Sinan Paşa'ya haber yollayarak Fırat üzerinde köprü inşa edilmesini emretmişti. Malatya'nın Memluklu valisine haber gönderen Sinan Paşa Fırat nehri üzerinde köprü kurularak askerlerin geçmelerine izin verilmesini istemişti. Hersek Beyi Evranosoglu ve Tırhala Beyi Sinan Bey'e Fırat'a köprü yapmaları emrolunmuştu. Malatya valisi bu izni vermeye yanaşmadı. Zirâ Şah İsmail, Kansu Gavri'den Sultan Selim ile arasını bulmasını veya Osmanlı askerlerinin kendi topraklarına geçmesine mani olmasını istemişse de bu istek kabul edilmemişti. Memluklu ordusunun hareketi hakkında bilgi getiren casusların verdiği bilgilere göre, Memluk Sultanı'nın Halep'e hareket ettiği, Osmanlı kuvvetlerinin Malatya sınırından Memluk topraklarından geçiş için iznin verilmediği söylenmişti. Sultan Selim, askerlerin Malatya'dan Fırat'ı geçişlerine izin verilmemesini düşmanca algılanmıştı. Kayseri'de toplanan birlikler ile birlikte Malatya'ya ulaşan Osmanlı ordusu (28-30 Temmuz 1516), Sultansuyu'nun Tohma'ya döküldüğü mevkide konaklamıştır.⁸² Osmanlı ordusunun Memluklu topraklarına girdiği mevki olan Sultan Çayırı, Sultansuyu'nun sol sahilini oluşturan ve iki su arasında askeri açıdan savunmaya müsait bir yer olup, ordunun konaklaması için tesadüfi seçilmediği

⁸⁰ *Haydar Çelebi Ruznâmesi*, s. 97-98; S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 133; Y. Ercan, "Suriye'nin Osmanlı Yönetimine Girişi ve Bunun Azınlıkları Açısından Önemi", *Askeri Tarih Bülteni* 27, (Ankara, Ağustos 1989), s. 44-45; S. Yerasimos, *Les Voyageurs Dans L'Empire Ottoman (XIVe - XVe Siècles)*, Ankara 1991, s. 65, 130 vd.; Ş. Altundağ, "Selim I", *İA X*, s. 428.

⁸¹ F. Emecen, "Mercidabık Muharebesi", s.175.

⁸² Müneccimbaşı, *Sahâijü'l-Abbâr*, II, s. 461 vd.; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârib*, IV, s. 274 vd.; Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, II, s. 46-47; Nişancı Feridun Ahmed, *Mecmua-yı Münşeatü's-selâtîn*, I, s. 426; F. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, s. 207; S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 127-128; *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, s. 93; Bu sırada Memlukların Malatya valisi Mamay Bey idi. Bkz. Şerefhan, *Şerefnâme*, nşr. M. E. Bozarslan, İstanbul 1990, s. 192 vd.

düşünülmektedir. Nitekim Malatya'nın bulunduğu bölgedeki derbend noktalarını gösteren haritada E. Honigmann, bunlardan birisini Darende yönünden gidildiğinde Tohma Suyu'nun güneyinde Arga (Akçadağ) civarında, diğerini Elbistan yönünden Malatya'ya giderken geçit yeri olarak göstermektedir.⁸³ Bir başka haritaya göre, Sultan Selim Mısır seferine yöneldiğinde Malatya civarında Akçadağ'a yakın bir derbentten geçilmiştir. Güneye doğru yöneldiğinde ordu Sürgü civarındaki geçitten ilerlemiştir.⁸⁴

Alaüddeve'nin Memluklu ile işbirliği yapması, Memluk ordusunun Halep'e gelmesi, Osmanlı birliklerini Malatya sınırından geçirmemesi gibi gerekçeler ile Memluklu üzerine yöneldiği sırada Osmanlı ordusunun Acem diyarına geçme bahanesiyle Memluklu topraklarına taarruz edebileceğini düşünen Memluklu hükümdarı Kansu Gavri de, bunu önleyebilmek için elli bin kişilik bir Memluklu ordusu ile Suriye'ye yönelmiştir. Padişahın 23 Temmuz 1516'da Elbistan'a varmasından hemen önce Halep'e gelmiş olan Memluklu Sultanı, Osmanlı elçilerini burada kabul etmiş ve iki hükümdar arasında sonuçsuz kalacak bir mektup teatisi başlamıştır. Fakat bu görüşmeler Osmanlı ordusunun ilerlemesini durdurmayacak ve ordu Malatya yakınında Memluklu arazisine girecektir.⁸⁵ Silahşor'un verdiği bilgiye göre, yeşilliği ve suyu bol olan Malatya üzerine gidilerek otağlar ve çetr-i hümayunlar kurulmuş, Padişah karşılamak üzere çıkılmıştı, şehrin muhafızları daha önce kaleyi bırakıp gitmişlerdi, savunmasız kalan şehre girilmişti ve kale halkı padişahını karşılamıştı. Daha sonra bargaha dönülerek üç gün istirahat edilmişti. Böylece Malatya şehri zapt edilmişti.⁸⁶ Ordunun Malatya'ya gelişi ve şehre girişi hakkında Hadidi: Malatya'ya gelinmesi ve alınmasını, "*Acemden ta Arab (haddine iriştü)/göçüp Sultan Selim... âli bostanda cem oldu çeriler /aşub dağ Malatya (görüündü), biraç derbendü dağ içre yüriündü/.. şehir halkından encefıye deyyar / kamu bazarı kal'a..., şahin kulları şehrin her diyarın/ Malatya beyi kim durdu..., suvar oldu ve yerağını aldı, tutub yol..., han tacil ile kapıyı açtı/cem-i leşker..., Malatya öniine hünkar*

⁸³ E. Honigmann, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, s.227, Harita IV.

⁸⁴ S. Yerasimos, *Les Voyages Dans L'Empire Ottoman*, Harita, pafta 45; Söz konusu güzergah daha önce de Malatya'nın sugur şehri olduğu dönemde orduların geçit yeri olmuştur. Akçadağ-Tohma Suyu-Sultan Suyu'nun geçit yeri oluşu Canard tarafından Seyfüddevle el-Hamdani'nin 953'te Malatya ve çevresine yaptığı gaza akınlarında vurgulanmış, bu güzergahın Zibatra-Arga-Akçadağ'ın gidişte ve Tohma Suyu geçidinin dönüşte kullandığı ifade edilmiştir. M. Canard, *Sayf Al-Davla Recneil de Textes Relatifs a l'Emir Seyf al-Devle*, Paris 1934, s. 102-103.

⁸⁵ Nişancı Feridun Ahmed, *Mecmua-yı Münşeatü's-selâtin*, I, s. 369-376.

⁸⁶ "Silahşor'un Feth-name-i Diyar-ı Arab Adlı Eseri", nşr. S. Tansel, *Tarih Vesikaları*, C.I, S:2 (17-18), Maarif Basımevi, İstanbul Ocak 1958, s. 303-304; Münecimbaşı, *Sabaijü'l-Abbâr*, II, s. 463; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, IV, s. 292, 331; S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 133.

indi / Malatya'da irer ilçi şitaben..." şeklinde anlatmıştır.⁸⁷ *Silahşor*, Malatya ovasında iken Gavri'den gelen mektupta bu bölgenin eskiden beri Mısır'a tabi olduğunun vurgulanması ve "Yine lûtfedip mülkû sahibine ismarlamak hoşdur, ve illâ kulu zâbt edemezem" demesi üzerine Sultan Selim'in kızdığını ve elçinin hapsedildiğini yazmaktadır.⁸⁸

Bu durumda Malatya, hem Osmanlı öncü kuvvetleriyle Ordu-yı Hümâyun'un bulunduğu yer olması, hem de asıl hedefinin açığa vurularak Mısır seferinin başlangıç noktasını teşkil etmesi bakımından önemli bir yere sahip olmuştur. Bıyıklı Mehmet Paşa'ya Fırat nehrini geçerken orduya katılması emir buyrulmuştur. Paşa, Tohma suyu kenarında ordugâh kurmuş olan Hadım Sinan Paşa kuvvetlerine katılmak üzere Diyarbakır'dan ayrılmış ve Malatya önlerinde ordu ile birleşmiştir.⁸⁹ Zira Sultan Selim, ordu 30 Temmuz 1516'da Tohma çayında iken seferin Mısır üzerine olduğunu topladığı Divan ile ilk defa açıklamıştır. Malatya'dan geçme izni verilmediğinde, Sultan Selim, "Otak-ı gerdân-ı revâken uğru Şarka iken kibleye kurulmağa emrolundu ve Malatya mâberinden ferâgat idüib ol ceys-i girân Arabasitan üzerene yürüsüm deyü buyruldu" diyerek kararını açıklamıştır.⁹⁰ Tohma çayırındaki bu karardan sonra 5-6 Ağustos'ta ordu Malatya yakınından geçerek güneye yönelmiş ve sefer başlamıştır.⁹¹ Malatya'dan Halep tarafına hareket edilmeden önce Anadolu kethüdalığından azledilmiş olan Hasan Bey'e Manavgat sancağı verilerek Malatya'yı beklemesi emredilmiştir.⁹² Mercidabık için İzmit'ten sınırdaki Malatya'ya 25 günde gidilmiştir.⁹³ O sırada Malatya'dan Antep'e doğru ordu tekrar hareket ettiğinde Sultan Selim'e suikast düzenleme ihtimalinden şüphelenilen Malatya civarında dört tüfekli cümdi yakalanınca, Kansu Gavri'ye Padişah tarafından sert bir mektup yazılmıştı. Kansu Gavri, Malatya Emiri'nin gönderdiği haber ile Osmanlı ordusunun Şah İsmail üzerine

⁸⁷ Hadidî, *Tarih-i Âl-i Osman*, Esad Efendi, Nu, 2081, s. 356 vd. Alıntıda noktalı kısımlar defterin yanık sayfalarındaki okunmayan yerlerdir.

⁸⁸ Şükri, *Selîm-nâme*, vrk. 35b, 36a; "Silahşor'un Feth-name-i Diyar-ı Arab Adlı Eseri", s. 304; S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 131-132.

⁸⁹ Lütfi Paşa, *Tevarih-i Al-i Osman*, İstanbul 1341, s. 246; Müneccimbaşı, *Sabaifü'l-Abbâr*, II, s. 462; "Silahşor'un Feth-name-i Diyar-ı Arab Adlı Eseri", s. 304; S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 130, nr. 146; F. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, s. 208.

⁹⁰ Zaim Mir Mehmed Kâtip, *Kitâb-ı Câmî'üt-Tevârih*, Fatih Ktp. Nr. 4306, vrk. 264b - 265a.

⁹¹ "Silahşor'un Feth-name-i Diyar-ı Arab Adlı Eseri", s. 433 vd.; S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s.134; F. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, s. 212; Ş. Severcan, *Keşfi'nin Selim-namesi*, Erciyes Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1988, s.7-8.

⁹² *Haydar Çelebi Ruznâmesi*, s. 184; Nişancı Feridun Ahmed, *Mecmua-yı Münşeât üs-Selâtin*, I, s. 426; Y. Ercan, "Suriye'nin Osmanlı Yönetimine Girişi", s. 45.

⁹³ O. Turan, *Türklerde Stratejik ve Taktik Düşünceler*, İstanbul 1986, s. 144.

değil Halep yönüne döndüğü, civardaki şehir ve kalelerin Osmanlılara geçtiği haberini alınca Mercidabık'a doğru harekete geçmişti.⁹⁴

Ordu Malatya'dan hareketle Samanlı, Şamlu Yurdu, Zeliha, Sürgi Yurdu, Subadra üzerinden 18 Ağustos'ta Merzuban çayı denilen yere geldi ve Antep muhafızı Yunus Bey'in gelip kaleyi Yavuz'a teslim etmesinden sonra hazırlanan plan çerçevesinde, 24 Ağustos 1516'da Halep yakınlarında Mercidabık adlı ovada savaş yapıldı. Bu sefer münasebetiyle Malatya ve çevresindeki kaleler zapt edilmiştir. Münecimbaşı, fethedilen Malatya kalesi ve diğer kalelerin toplamının otuz kadar olduğunu söylemektedir. Solakzâde ise bunlardan Halep eyaletine bağlı olanlarını Malatya, Divriği, Darende, Behisni, Kalatü'r-Rum ve Ayıntab şeklinde sıralamaktadır.⁹⁵ Memluklu topraklarında girilen hareketle Osmanlı Devleti toprak bakımından genişlediği gibi,⁹⁶ Basra Körfezi ile Kızıldeniz arasındaki hattı ele geçirerek Hint okyanusundaki ticaretin kontrol edilebilmesi açısından da kazançlı duruma geçmiş oluyordu. Nitekim Sultan Selim savaş sırasında Kansu Gavri'ye gönderdiği mektupta "...Malatya, Darende ve Divriği'de bulunan bana aykırı olanları ve bütün ona bağlı bulunanları zapt edip memleketim hudutlarına kattım..." ifadesi ile zapt ettiği yerleri sıralamıştır. Dulkadıroğlu Beyliği ortadan kaldırılarak sancak halinde Osmanlı'ya bağlı olduğu ve Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verildiği, bu toprakların padişahın emri altına girdiği fermân-ı şerifle her yere duyurulmuştur. Sultan Selim oğlu Süleyman'a gönderdiği Şubat 1517 tarihli Mısır Fetihnâmesi'nde "*Cem'i memâlik-i Mısır, Malatya, Halep, Şam'ı şerif...*" gibi yerleri ele geçirdiğinden bahisle fetih sebeplerini izah etmektedir.⁹⁷

Malatya'nın sınır şehri olarak yer aldığı Memlukların hakim olduğu bölgenin kuzey kısmının alınmış olması, Osmanlı Devleti'nin doğu ve güney siyaseti sonucu gerçekleşen genişlemesinin bir parçasıdır. Bölgenin alınarak Dulkadırlıların dağlık ülkesindeki bütün geçitlerin tutulması ile güneyden ve doğudan Anadolu'ya yönelecek bir saldırı durumunda önemli savunma mevzileri

⁹⁴ F. Emecen, "Mercidabık Muharebesi", s. 176; F. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, s. 210, 214; "Silahşor'un Feth-name-i Diyar-ı Arab Adlı Eseri", s.306

⁹⁵ Münecimbaşı, *Sabaifü'l-Abbâr*, III, s. 463; Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, II, s. 56; Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, IV, s. 292; R. Kars, *Yavuz Sultan Selim'in Gavri ile Eylediği Cenk Adlı Eserin Çevirisi, (Mercidabık ve Ridaniye Savaşları (1516-1517) Üzerine Anonim Bir Selimnâme)*, Ankara 2021, s. 95.

⁹⁶ İdris-i Bitlisi, *Selimnâme*, Nurosmaniye Ktp. Nr. 3941, vrk. 119a vd.; Celalzâde Mustafa, *Selim-Nâme*, s. 416 vd.; Lütfi Paşa, *Tevârih-i Al-i Osman*, s. 269 vd.; D. M. Vaughan, *Europe and The Turk (1350-1700)*, Liverpool 1954, s. 101; A. Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, Kayseri 1989, s. 98; Binbaşı Hüsnü, *Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi*, s. 76.

⁹⁷ Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, II, s. 37, 56; *Haydar Çelebi Ruznâmesi*, s. 90 vd. 125; Nişancı Feridun Ahmed, *Mecmua-yı Münşeatü's-selâtin*, I, s. 376; Hoca Saadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, IV, s. 331; H. Yavuz, *Yemen'de Osmanlı Hakimiyeti (1517-1571)*, İstanbul 1984, s. 179.

sağlanabilecektir.⁹⁸ Bu fetihlerle Doğu Anadolu ticaret yolunun denetimi Osmanlı'ya geçmiş, Memluklu topraklarının alınması ile Süveyş'e kadar ticari yollar ve gelirleri Osmanlı'ya bağlanmıştır.⁹⁹

Memluk Devleti için Suriye ile Anadolu arasında sınır bölgesinde bulunan Dulkadirli topraklarının Fırat nehrine yakın bir bölgesinde bulunan tarihi geçmiş ve stratejik değeri ile önem verilen bir şehir ve bölge durumundaki Malatya ve çevresinde Memluklu'nun yerini Osmanlılar alırken, Osmanlı hakimiyeti altına girişinden itibaren Malatya'nın sınır şehri olma özelliğini yitirdiğini ve bir iç bölge şehri haline geldiğini, geçmiş tarihsel sürecinde sahip olduğu stratejik önemini kaybettiğini görmekteyiz.¹⁰⁰ Bölgede 14. yüzyılın ilk yarısından itibaren başlayarak çeşitli kesintiler ile devam etmiş olan Memluklu yönetiminin sonlanması ile kuzeydeki Türkmenleri kontrol ederek sınır güvenliğini sağlamak için Suriye sınırında iki önemli geçide sahip Ramazanoğlu ve Dulkadıroğlu üzerindeki nüfuzu sona ermiş ve beraberinde Malatya ve Malatya'ya bağlı sınır kalelerini kaybetmiştir. 1516'da Osmanlı hâkimiyeti altına girdikten sonra sancak merkezi oldu ve eski önemini kaybetti. Sınır şehri ve bölgesi olması rolünden dolayı sürekli el değiştiren şehrin sürekli sağlam tutulan kalesi geçmişte olduğu gibi onarılmayarak, iç bölge şehri olmasından dolayı kendi haline bırakıldı.

Bölgenin Osmanlı'ya geçişi ile İdris-i Bitlisî, Diyarbakır-Malatya'ya arasındaki bölgede bulunan beylerin uzlaştırılmasını sağlamış, mahallî beyler Osmanlı yönetimi altına alınmıştı.¹⁰¹ Osmanlı yönetimi bölgede kurulurken Osmanlı'ya iltihak aşiretler arasında Malatya ve Behisni civarındaki aşiretler de bulunmaktadır.¹⁰² Malatya ve yöresinin Osmanlı hakimiyetine girmesinden sonra yapılan tahrir ile Osmanlı idarî yapısı içerisine dahil edilmişti. Fakat yönetimi 1521 tarihine kadar Osmanlı egemenliğini tanımak şartı ile Dulkadirli Şehsuvaroğlu Ali Bey'e bırakılmıştır.¹⁰³ Ancak Malatya'nın da içinde bulunduğu Maraş, Malatya, Antep, Zülkadriye ve Sümeysad beldelerinden meydana gelen Dulkadir bölgesi,

⁹⁸ W. F. Striplig, *The Ottoman Turks and Arabs*, s. 40.

⁹⁹ A. H. Lybyer, "Osmanlı Türkleri ve Doğu Ticaret Yolları", *Tarih İncelemeleri Dergisi* III, (İzmir 1987), s. 150-151.

¹⁰⁰ G. G. Akçadağ, "Malatya", s. 471; Malatya'da bu Dulkadirli ve Memluklu döneminde yapılmış çeşitli eserlerin varlığı tespit edilebilmektedir. Bkz. R. Yinanç, "XVI. Yüzyılda Maraş Sancağı'nın Nüfus Yapısı", *Kabramanmaraş I. Kurtuluş Sempozyumu*, Ankara 1987, s. 19; H. Gündoğdu, *Dulkadir Beyliği Mimarisi*, Ankara 1986, s. 20, 22; Memluklu'nun Malatya naibi Cemalettin Hızır ailesinden olan kişilerin yaptırmış oldukları cami, medrese ve zaviyeler için bkz. BOA, *TD 156*, s. 6, 23-24, 30-37, 53-57; BOA, *TD 323*, s. 3, 19, 20-21, 23, 25, 27, 35, 37; Nejat Göyünç, "Memluk Devrinde (Eski) Malatya'da Bir Aile", *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Tebliğler I*, İstanbul 1986, s. 245 vd.

¹⁰¹ Hoca Sadeddin, *Tâcü't-Tevârih*, IV, s. 246; J. V. Hammer, *Hammer Tarihi*, II, s. 445.

¹⁰² Solakzâde, *Solakzâde Tarihi*, II, s. 39 vd.; S. Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, s. 89 vd.

¹⁰³ Münecimbaşı, *Sabaifü'l-Abbâr*, II, s. 417; Solakzade, *Solakzâde Tarihi*, II, s. 56.

Şehsuvaroğlu Ali Bey'in ölümünden sonra ayrı bir beylerbeylik şeklinde merkeze bağlanmıştır.¹⁰⁴ 1517 tarihinde "Halep, Hama, Ayıntab, Trablus, Malatya, Humus, Tarsus, Divriği, Birecik, Darende, Kâhta, Gerger, Rum-Kale, Behisni, Sis ve Şam"ı içine alan "Vilayet-i Arab"¹⁰⁵ teşekkül etmiştir. Büyük bir sahayı kaplayan bu vilâyet, idarî zorluklar sebebiyle 1520'de Şam ve Halep olarak ikiye ayrılmıştır.¹⁰⁶ 1520-1530 tarihleri arasında yapılan tahrirlerin neticelerini ihtiva eden Karaman-Rum icmâl defterinde Osmanlı'ya henüz dahil olan Malatya, Kâhta, Gerger ve Darende'nin Rum-ı Hadis eyaletine bağlandığı anlaşılmaktadır.¹⁰⁷ Bu defterde yer alan Malatya Sancağı Kanunnamesi'nde Osmanlı hakimiyetine geçişine kadar yürürlükte olan Memluklu (Çerâkise) zamanından çeşitli kanun ve uygulamalardan bahsedilmekte bazılarının uygulamada kaldığı bazılarının değiştiği veya kaldırıldığı görülmektedir.¹⁰⁸

Sonuç

Fırat havzasında Batıya açılan geçiş noktalarından birisi olan Malatya sınır bölgesi, Roma döneminde burada lejyon kurulması ile önem kazanmış, İslam orduları ile mücadelede doğu sınırlarını koruyan bir şehir olarak öne çıkmıştır. El-Cezîre'nin kuzey sınırında yer alan Malatya, Emevîler devrinde Sugûrülcezîre'nin, Abbâsîler döneminde Avâsım adıyla oluşturulan bölgenin önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Sınır şehri özelliği, Türk hakimiyetine giriş sonrası özellikle Memluklu-Osmanlı-Moğol ilişkilerinde, I. Bayezid'in 1399'da Malatya'yı alması ve 1516 Mısır seferi sırasında Malatya'nın alınışında öne çıkmıştır. Malatya, Osmanlı ve Memluklu Devleti'nin sınır bölgesinde bulunan Türkmenlerin bağımsızlaşma sürecinde çeşitli taraflar arasında mücadele sahası olmuştur. Dulkadirli topraklarının bir parçası olan Malatya ve çevresinin iki devletin ilişkisinde mücadele sahası olması, Memluklu'nun kuzey sınır hattında bulunan Malatya'nın siyasi hadiselerin ve çatışmaların bir parçası olmasına yol açmıştır. Osmanlı Devleti'nin Fırat boylarına kadar sınırlarını genişlettiği dönemde Malatya ve bölgesinin 1399'da Osmanlı hakimiyetine geçişi ile sınır şehri oluşu ve bir yıl

¹⁰⁴ T. Baykara, *Anadolu'nun Taribi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara 1988, s. 87; M. H. Yinanç, "Dulkadirli", *İA* III, s. 661.

¹⁰⁵ Ö. L. Barkan, "H. 933-934 Tarihli Bütçe Cetveli ve Ekleri", *İÜ İFM*, XV/1-4, (Ekim 1953-Temmuz 1954), s. 303 vd.

¹⁰⁶ T. Baykara, *Anadolu'nun İdari Taksimatı*, s. 25, 104, 106.

¹⁰⁷ BOA, TD 387, s. 341, 883 vd.; 387 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri II, (987/1530), Dizin ve Tıpkı Basım, Ankara 1997; Ö. L. Barkan, *Kanunlar I*, İstanbul 1943, s.45, 111 vd; T. Gökbilgin, "XVI. Asırda Eyalet-i Rum", *Vakıflar Dergisi* VI (1965), s. 53.

¹⁰⁸ G. G. Akçadağ, *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası*, s. 112, 332; A. Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tablilleri*, C. 6, İstanbul 1993, s. 265-268, 280.

kadar Osmanlı hakimiyetinde kalması, Malatya'nın ilk kez Osmanlı hakimiyetine geçiş dönemi olmuştur. Malatya'nın Timur tarafından istilası ve Osmanlı hakimiyetinin sonlanması ile Malatya'da tekrar Memluklu-Dulkadirli hakimiyeti başlamıştır.

Malatya'ya kadar uzanan bölgede devam eden mücadelede, Suriye ve Anadolu arasında merkezden uzakta kalan ve iki taraflı politikaları nedeni ile Dulkadirli Türkmenlerinin bulunduğu bu bölgede kontrolün zor oluşu, Memluklu naipleri tarafından yönetilmesi ve Memluklar için kuzey sınırını teşkil eden bu bölgede hakimiyet kurmanın zorluklarının yaşanması, bölgedeki mücadelesinde Memlukların sonuç alamamalarına neden olmaktadır. Memluklar Osmanlıların güneye inme olasılığına karşı Fırat sınırlarını ve Malatya'yı ellerinde tutmaya önem vermişlerdir. Osmanlı Devleti'nin merkezden gönderilen yöneticiler ile değil, Dulkadir beylerinden birisini göreve getirerek bölgeyi yönetmeye çalıştığı görülmektedir. Osmanlı Devleti için de sınır bölgesi olan Fırat ve Malatya yöresinde nüfuzunu sürdürebilmesi Batı Anadolu beylik topraklarındaki hakimiyetlerine kıyasla daha sorunlu olmuş ve uzun zaman alan bir sürece yayılmıştır. Dulkadirli topraklarının tampon bölge durumuna karşın daha çok Memluklu'ya meyletmeleri Osmanlı'nın bölgede tutunmasını zorlaştırmıştır. Memluklu ve Osmanlı arasında nüfuz mücadelesinin odağında bulunduğu dönemde Malatya şehri ve yöresi bu özelliğinden dolayı önemli rol oynamıştır.

Safevi tehlikesi ile Osmanlıların dikkatlerini tekrar Orta Fırat Havzasına kaydırmaları ile Osmanlı-Memluklu arasında sınır şehri durumunda iki devletin baskısı altında kalan Malatya ve bölgesinin tekrar siyasi hadiselerin odağında olduğu ve Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi öncesinde Malatya'nın da içinde bulunduğu bölgeyi alarak sefere gitmesi ile ikinci kez tam anlamı ile Osmanlı hakimiyetine geçtiği anlaşılmaktadır. Safevî tehlikesi bertaraf edilir edilmez, Memluklu meselesini bir sonucu bağlamak üzere harekete geçen Osmanlı Devleti, 1516'da ilk hareket olarak Malatya-Elbistan yöresini hakimiyeti altına alarak buradan Memluklu topraklarına yönelmiştir. Osmanlı'nın Güney siyasetine göre Memluklu nüfuz bölgesi olan Dulkadir toprakları ve bu vesile ile Malatya yöresi de alınarak Osmanlı hakimiyetine dahil edilmiştir. Malatya şehri ve civarı, Osmanlı Devleti ile Memluklu Devleti ilişkilerinin odağında yer alan bir sınır şehri olarak, 15. yüzyıl boyunca ve 16. yüzyıl başlarında bölgede önemli rol oynamış ise de bu durum bir iç bölge şehri olması ile değişmiştir. İkinci defa Osmanlı hakimiyeti ile Memluklu Devleti Anadolu'da kuzey sınır hattını kaybederken, Malatya'nın da sınır şehri rolü son bulmuştur.

KAYNAK ESERLER

BOA, TD 387; BOA, TD156; BOA, TD 323.

387 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri, II, (987/1530), Dizin ve Tıpkı Basım, Ankara 1997.

ABU BAKRİ TİHRANÎ, *Kitab-ı Diyarbakriyye Ak-Koyunlular Tarihi*, I, nşr. N. Lugal-F. Sümer, Ankara 1962.

AHMEDÎ, *Tevârih-i Müllük-ı Âl-i Osman*, nşr. N. Atsız, İstanbul 1925-1947.

AŞIKPAŞAZÂDE, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1332.

AYNÎ, *İkdü'l-Cümân*, III, (nşr. Mumammed Emin), Mısır 1987-1992.

AZİZ B. ERDEŞİR ESTEREBADÎ, *Bezm u Rezm*, nşr. M. Öztürk, Ankara 1990

BELÂZURÎ, *Fütübü'l Büldân*, çev. Mustafa Fayda, Ankara 1987.

DIMASHQÎ, *Manuel de la Cosmographie du Moyen Age*, A. F. Mahren, Copenhagen, C. A. Reitzel 1874.

HADİDÎ, *Tarih-i Âl-i Osman*, Esad Efendi, Nu, 2081.

_____, *Tarih-i Âl-i Osman, (1299-1523)*, nşr. N. Öztürk, İstanbul 1991.

HAYDAR ÇELEBİ RUZNAME Sİ, nşr. Y. Senemoğlu, İstanbul.

HAYRULLAH EFENDİ, *Devlet-i Âlîyye-i Osmânîyye Tarihi*, V, nşr. Z. Danişman, İstanbul 1972.

HOCA SAADEDDİN, *Tâcü't-Tevârih*, I, nşr. İ.Parmaksızoğlu, İstanbul 1979.

İBN ARABŞAH, *Acâibu'l Makdûr*, çev. A. Batur, Selenge yay, İstanbul 2012.

İBNÜ'L-ADÎM, *Buğyetü't-Taleb fi Tarihi Haleb*, I, Beyrut.

İBNÜ'L-ESİR, *El-Tarih fi't-Tarih*, V, nşr. M.B. Eryarsoy, İstanbul 1989.

İBN HURDAZBİH, *El-Mesâlik ve'l-Memâlik*, nşr. M. J. De Goeje, Beyrut.

_____, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, çev. M. Ağarı, İstanbul 2008.

İBN İYAS, *Bedâiü'z-Zubûr*, IV, nşr. M. Mustafa, Wiesbaden 1972.

_____, *Memluk Devleti'nin Son Yılları Kansu Gavri ve Osmanlılar (1501-1516)*, nşr. Muhammed Mustafa, çev. R. Şeşen, İstanbul 2021.

İBN KEŞİR, *El-Bidaye Ve'n Nihaye*, XIV, Beyrut 1977-1982.

İBN TAGRİBERDÎ, *En Nücumü'z-Zabire fi Müllük-i'l-Mısır ve'l-Kahire*, XII, Kahire 1929-1956.

İDRİS-İ BİTLİSÎ, *Selimmâme*, Nurosmaniye Ktp. Nr. 3941.

İSTAHRÎ, *Mesalikü'l-Memâlik*, Leiden 1927.

KALKAŞANDÎ, *Subbu'l-Aşa*, IV, Kahire 1915.

- LÜTFÎ PAŞA, *Tevârih-i Âli Osman*, İstanbul 1341.
- MAKRİZÎ, *Kitabü'l-Süluk li-Ma'rifat Düvelü'l-Müluk*, III/3, nşr. Said A.F. Ashour, Mısır 1972.
- NEŞRÎ, *Kitab-ı Cibannüma*, I-II, nşr. F. R. Unat, M. A. Köymen, Ankara 1987.
- MINORSKY, V., *Hudud al-Âlam*, London 1937.
- MÜNECCİMBAŞI AHMED, *Camiü'd-Düvel*, nşr. A. Ağrakça, İstanbul 1995.
- NİŞANCI FERİDUN AHMED, *Mecmua-yı Münşeatü's-selâtin*, I, İstanbul 1274.
- NİZAMÜDDİN ŞÂMÎ, *Zafernâme*, nşr. N. Lugal, Ankara 1987.
- ORUÇ B. ÂDİL, *Tevârih-i Âli Osman*, nşr. F. Babinger, Hannover 1925.
- OSTROGORSKY, G., *Biçans Devleti Tarihi*, nşr. F. Işıltan, Ankara 1986.
- PROCOPIUS, *On Buildings, Books 3*, Chapters 1-7, edited and translated by Henry Bronson Dewing, from the Loeb Classical Library edition of Procopius, published in 1940.
- RAMSAY, W. M., *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, nşr. M. Pektaş, İstanbul 1960.
- RUMLU HASAN, *Absenü't-Tevârih*, I, nşr. C. N. Seddon, Boroda 1931.
- SCHILTBERGER, J., *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, nşr.T. Akpınar, İstanbul 1995.
- “Silahşor'un Feth-name-i Diyar-ı Arab Adlı Eseri”, nşr. S. Tansel, *Tarih Vesikaları*, C.I, S:2 (17-18), Maarif Basımevi, İstanbul Ocak 1958, s.294-320
- SOLAKZÂDE, *Solakzâde Tarihi*, I, Dr. Vahid Çubuk, Ankara 1989.
- STRABON, *Geographie*, VII, nşr. F. Lasserre, Paris 1975.
- ŞEREFHAN, *Şerefnâme*, nşr. M. E. Bozarslan, İstanbul 1990.
- ŞÜKRÎ, *Selîm-nâme*, Esad Efendi, Nr. 2146.
- ŞÜKRULLAH, *Behçetü't-Tevârih*, nşr. N. Atsız, İstanbul 1925-1947.
- VASILIEV, A. A., *Biçans İmparatorluğu Tarihi*, I, nşr. A.M. Mansel, İstanbul 1943.
- _____, *Byzance et les Arabes*, I, Bruxelles 1935.
- YUSUF EL-KİRMÂNÎ, *Abharu'd-düvel ve Âsârü'l-üvel fî't-Tarih*, Beyrut 1992.
- YAKUT EL-HEMEVÎ, *Mu'cemü'l-Buldan*, V, nşr. F. A. El-Cündî, Beyrut 1990.
- YAKUBÎ, *Tarihü'l-Yakubi*, II, Beyrut.
- ZAİM MİR MEHMED KATİP, *Kitab-ı Câmi'üt-Tevârih*, Fatih Ktp. Nr. 4306.

ARAŞTIRMA ESERLERİ

- AKA, İ., “Timur”, *DİA*, C.41, s.173-176.
- AKÇADAĞ (GÖĞEBAKAN), G., *XVI. Yüzyılda Malatya Kazası*, Malatya 2002.
- _____, Göknur, “Malatya”, *DİA*, C.27, s.469-472.
- AKGÜNDÜZ, A., *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tablilleri C. 6*, İstanbul 1993
- ALDERSON, A.D., *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, nşr. Ş. Severcan, İstanbul 1998.
- ARİFİ PAŞA, “Maraş ve Elbistan’da Zülkadıroğulları Hükümeti”, *TOEM* VI/33, (İstanbul 1915), s. 535-552.
- AVCI, C., “Sugur”, *DİA*, C. 37, s.473-474.
- BARKAN, Ö. L., *Kanunlar I*, İstanbul 1943
- _____, “H. 933-934 Tarihli Bütçe Cetveli ve Ekleri”, *İÜ İFM*, XV/1-4, (Ekim 1953-Temmuz 1954), İstanbul 1955, s. 251-329.
- BAŞTAV, Ş., “Ortaçağda Malatya’nın Jeopolitik Durumu”, *Türk Kültürü Araştırmaları Oktay Aslanapa’ya Armağan*, XXXI/ 1-2, (Ankara 1995), s. 55-62.
- BAYKARA, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu’nun İdari Taksimatı*, Ankara 1988.
- BİNBAŞI HÜSNÜ, *Yavuz Sultan Selim’in Mısır Seferi 1516-1517 “77 Nolu Askeri Mecmua Layihası”*, İstanbul 1930.
- BREHIER, L., *Vie et mort de Byzance*, I, Paris 1947.
- CAHEN, C., “La Prière Pénétration Turque En Asie-Mineure”, *Byzantion* XVIII, Bruxelles 1948, s. 5-67.
- CAHEN, C., *Orient et Occident au temps des Croisades*, Paris 1983.
- CANARD, M., *Sayf Al-Davla Recueil de Textes Relatifs a l’Emir Seyf al-Devle*, Paris 1934.
- CHAPOT, V., *La frontière de l’Euphrate de Pompée a la Conquête Arabe*, Paris 1907.
- CHARLESWORTH, M. P., *Trade-Routes and Commerce of the Roma Empire*, Cambridge 1924.
- ÇUBUKCU, A., “Ferec, Memlük Sultanı”, *DİA*, C.12, s.370-371.
- DARKOT, B. “Malatya”, *İA*, VII, s. 225-239.
- DARRAG, A., *L’Egypte Sous Le Règne de Barsbay 825-841/1422-1438*, Damas 1961.
- EMECEN, F. M., *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2010.
- _____, “Mercidabık Muharebesi”, *DİA*, C.29, 174-176.
- _____, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşundan Fetret Dönemine”, *Türkler*, C.9, Ankara 2002, s. 24-55.

- _____, “Osmanlı Siyasî Tarihi-Kuruluştan Küçük Kaynarca’ya”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi* I, nşr. E. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. 5-63.
- ERCAN, Y., “Suriye’nin Osmanlı Yönetimine Girişi ve Bunun Azınlıkları Açısından Önemi”, *Askerî Tarih Bülteni* 27, (Ankara, Ağustos 1989), s.43-57.
- FRENCH, D., “New Research On The Euphrates Frontier”, *Armies And Frontiers in Roman and Byzantine Anatolia*, ed. S. Mitchell, B.A.R. 1983, s. 71-103.
- GABRIEL, A., *Voyages Archéologiques Dans la Turquie Orientale*, Paris 1940.
- GÖKBİLGİN, T., “XVI. Asırda Eyalet-i Rum”, *VD VI* (1965), s. 51-62.
- GÖYÜNÇ, N., “Memluk Devrinde (Eski) Malatya’da Bir Aile”, *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Tebliğler* I, İstanbul 1986, s. 245-250.
- GÜL, M., “İlhanlı-Memluk Rekabetinden Osmanlı-Memluk Rekabetine: Hicaz Su Yollarının Tamiri Meselesinin Arka Planı”, *Belleten* LXX/ 279, (2006), s. 845-866.
- GÜNDOĞDU, H., *Dulkadir Beyliği Mimarisi*, Ankara 1986.
- HAMMER, J. V., *Büyük Osmanlı Tarihi* II, nşr. M. Çevik - E. Kılıç İstanbul 1989.
- HINZ, W., *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, nşr. T. Bıyıklıoğlu, Ankara 1992.
- HONIGMANN, E., *Bizans Devleti’nin Doğu Sınırı*, çev. Fikret Işıltan, İÜ Ed. Fak. Yay., İstanbul 1970.
- _____, “Malatya”, *EI2 VI*, Leiden 1978, s. 230-231.
- _____, “Malatya”, *IA*, VII, s. 233-239.
- HOWGEGO, C. J., “The XII Fulminata. Countermarks, Emblems and Movements Under Trajan or Hadrian”, *Armies And Frontiers in Roman and Byzantine Anatolia*, ed. S. Mitchell, B.A.R. 1983, s. 41-46.
- İLGÜREL M., “İstimâlet”, *DİA*, C 23, İstanbul 2001, s. 362-363
- İNALCIK, H., “Bayezid I”, *DİA*, C.5, s. 231-234.
- KARS, R., *Yavuz Sultan Selim’in Gavrı ile Eylediği Cenk Adlı Eserin Çevirisi, Mercibadık ve Ridaniye Savaşları (1516-1517) Üzerine Anonim Bir Selimnâme*, Ankara 2021.
- KOPRAMAN, K. Y., *Mısır Memlûkleri Tarihi*, Ankara 1989.
- _____, “Osmanlı-Memlûk Münasebetleri”, *Türkler*, C. 9, Ankara 2002, s. 470-485.
- LAMB, H., *Tamerlane The Earth Shaker*, New York 1928.
- LEWIS, B., “Egypt and Syria”, *The Cambridge History of İslam* I, 1970.
- LYBYER, A. H., “Osmanlı Türkleri ve Doğu Ticaret Yolları”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* III, (İzmir 1987), s. 141-157.
- MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmanî* I, nşr. N. Akbayar - S. A. Kahraman, İstanbul 1996.

- MITFORD, T. B., "Some Inscriptions From the Cappadocian Limes", *Journal of Roman Studies*, Vol. 64, 1974, s.160-175.
- MUSLU, C. Y., *Osmanlılar ve Memluklar, İslam Dünyasında İmparatorluk Diplomasisi ve Rekabet*, çev. Zeynep Rona, İstanbul 2016.
- ÖZTÜRK, H. S., C. Plevneli, "Halûk Perk Müzesi'nden Lucius Artorius Marcianus'un Zeus Keraunios'a Adağı", *ADALYA XVI*, 2013, s.107-118.
- SEVERCAN, Ş. *Keşfi'nin Selim-namesi*, Erciyes Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1988.
- SEYYİD MUHAMMED ES-SEYYİD, "Kansu Gavri", *DİA*, C.24, s.314-316.
- STRANGE, G. Le, *The Lands of the Eastern Caliphate*, London 1905.
- STRIPLING, G. W., *The Ottoman Turks and Arabs (1511-1574)*, Urbana 1942.
- SÜMER F., *Oğuzlar*, İstanbul 1980.
- _____, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi I*, (Ankara 1970), s. 1-47.
- TAKMER, B., F. Baz, "The Gravestone of C. Iulius, optio of the Legio XII Fulminata", *PHILLA International Journal of Ancient Mediterranean Studies*, Vol 17, (2017), s.176-187.
- TANSEL, S., *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 1969.
- _____, *Sultan II. Bayezid'in Siyasi Hayatı*, İstanbul 1966.
- TEKİNDAĞ, Ş., "Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", *İÜ EFTD XXV*, (Mart 1971), 1-38.
- _____, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memluklu Münasebetleri", *İÜ EFTD XXX*, (1976), s. 77-82.
- _____, "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", *Tarih Dergisi*, S: 22, XVII, İstanbul 1968, s. 49-78.
- TERZİ, M. Z., "Emeviler ve Abbasiler Zamanında Malatya Hudut Garnizonu", *19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S:3, Samsun 1989.
- TURAN, O., *Türklerde Stratejik ve Taktik Düşünceler*, İstanbul 1986.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi, Mercidabık (1516) ve Ridaniye Meydan Muharebeleri*, Genelkurmay yay., Ankara 1990.
- UĞUR, A., *Yavuz Sultan Selim*, Kayseri 1989.
- UZUNÇARŞILI, İ. H., *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1984.
- _____, "Onbeşinci Yüzyılın İlk Yarısıyla On Altıncı Yüzyılın Başlarında Memluklu Sultanı'na Kaçan Osmanlı Şehzadeleri", *Belleten*, XVII/68, (1953), s. 519-535.
- VRYONIS, S., *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor*, University of California Press, Los Angeles 1971.

- WEIL, G., *Gefebichte der Ghalifen*, Otto Beller 1967.
- WOODS J. E., *300 Yıllık Türk İmparatorluğu Akköyünlular*, nşr. S. Özbudun - N. Sakaoğlu, İstanbul 1993.
- YARLIGAŞ, O., *Principatus Döneminde Roma Devleti'nin Anadolu'da Oluşturduğu Sınır Boyunca Konuşlandırılan Lejyonlar*, İstanbul Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul 2017.
- YAVUZ, H., *Yemen'de Osmanlı Hakimiyeti (1517-1571)*, İstanbul 1984.
- YERASIMOS, S., *Les Voyages Dans L'Empire Ottoman (XIV-XVI Siecles)*, Ankara 1991.
- YİNANÇ, R., *Dulkadiroğulları Beyliği*, Ankara 1989.
- _____, "XVI. Yüzyılda Maraş Sancağı'nın Nüfus Yapısı", *Kabramanmaraş I. Kurtuluş Sempozyumu*, Ankara 1987, s. 19-27.
- YÜCEL, Y., "Timur Tarihine Dair Araştırmalar II, Timur'un Türkiye ve Yakın Doğu İlişkilerine Dair Genel Gözlemler (1400-1402)", *Belleten*, XXXV/140, (Ekim 1971), s. 234-299.
- _____, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferi (1393-1402)*, Ankara 1989.